

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

I 117 986 1989

99430059,7

COBISS

MILADIKA

7-89

Poština plačana v gotovini - Skupina III/70 - mesečnik - julij 1989
Spedizione in abb. postale - Gr. III/70 - Periodico mensile - luglio 1989 L. 3000

MLADIKA 7

IZHAJA DESETKRAT V LETU
LETO XXXIII. 1989

KAZALO

Lilijana Filipčič:	
Mašniško posvečenje . . .	97
Bruna Pertot: Na Ukovcu . . .	98
Osem Slovencev za danes:	
Anton Stres	99
Andrej Arko: Nogica	102
Mogoče ne veste, da	103
Spomini Milana Guština (5)	105
Na robu	105
Jelka Cvelbar:	
Besede za razmislek	108
Slovarček	109
Antena	110
Iz slovenske publicistike	114
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Miran Košuta; Janko Messner; Ma- riza Perat)	116
Ocene: Zvest domu, narodu in Bogu (M. Šah); Janez Bo- ljka (M. Jevnikar)	118
ŽC: Ob lipi sprave	120
Pismo slovenskih duhovnikov	120
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Listnica uprave	
Priloga:	
Pavle Merku: Svetniki v sloven- skem imenoslovju (str. 53-56)	

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
telefon 040/768189

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
3.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 24.000 lir; nakazati na poštni te-
koči račun 14470348 — Mladika -
Trst. Letna naročnina za Jugoslavi-
jo 30.000 din. Druge države 30.000
lir (ali enakovreden znesek v tuji va-
luti), po letalski pošti 40.000 lir.

Tisk in fotostavek:
»graphart«, Trst, ulica Rossetti 14
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva.

»KLIC V SILI«

Slovenska zemlja je obdarjena s čudo-
vitimi naravnimi lepotami in bogastvi. Ple-
meniti prebivalci te dežele pa so dodali še
lastni pečat ljubezni do lepote in dragoce-
nosti. Tako so med drugim deželo pose-
jali z lepimi cerkvami z vso njihovo notra-
njo in zunanjo opremo. Nekatere so se o-
hranile, nekatere so zaradi najrazličnejših
vzrokov propadale ali celo propadle.

Tako je bilo tudi v župnijah Stari trg ob
Kolpi in Spodnji log — Nemška Loka. V
zadnjih 15 letih so bile tukaj rešene pro-
pada cerkve v Predgradu, Zagozdacu, na
Vidmu, pravkar je v obnovi propadu za-
pisano čez 300 let stara cerkva sv. An-
dreja na Kalvariji. Večji obnovitveni pose-
gi na strehah in v notranjosti pa tudi na
fasadah so bili tudi v Radencih, v Čepcljah,
v Starem trgu. Kupljena sta bila zvonova
za Videm, nekateri počeni zvonovi so bili
zavarjeni, naročeni pa so še eden za Ra-
dence in dva za Zagozdac. Mnogo dela so
bila opravljena z udarniškim delom in po-
darjenim materialom, skoraj nobeno de-
lo pa ni minilo brez osebne skrbi, organi-
ziranja, pa tudi lastnoročnega dela župni-
ka samega, saj ni bilo sredstev, da bi pla-
čali druge mojstre, razen tiste, brez kate-
rih ni bilo mogoče.

Župnija je obsežna, med mejami 40
km. Ljudi pa je manj od 1000, v sami sta-
rotški pa okr. 700. Redno jih v cerkev pri-
haja 150 — 200. Njihovi redni darovi v
cerkvah ob nedeljah pa so takšni, da v
treh do štirih tednih skupaj zberejo za eno
samo dnevno kakšnemu obrtniku.

In kaj je glavni vzrok, da sem se odlo-
čil za to pismo? Pred dvema letoma se
nam je ponudila izredna priložnost, da bi
tudi naša farna cerkev sv. Jožefa dobila
orgle. Nekoč so orgle bile, a so bile pred
nekaj desetletij odstranjene.

Ohranjena pa je izredno lepa baročna
omara, v katero bodo vgrajene enake org-
gle z osmimi registri, kakršne so bile ne-
koč. Mojster iz Nemčije je videl izredno
pridnost faranov, ki so obnovili že tolike
dragocene cerkve, pa tudi ohranjeno ohiš-
je orgel ga je navdušilo. Tako nam je ob-
ljubil, da bo opremil orgle z novo vsebi-
no brez vsakršnega zaslужka, torej za
manj kot polovico običajne vrednosti. Do-
ločil je ceno 20.000 nem. mark (namesto
vsaj 50.000). Te izredne priložnosti si ni

sem upal opustiti. Je pa ta vsota za naše
maloštevilne farane še vedno visoka. Zato
sem se odločil malo poprositi za pomoč.

Orgle obnavljamo v sodelovanju z Za-
vodom za varstvo naravne in kulturne de-
diščine v Novem mestu. Zlasti bomo upo-
števali njihova navodila za obnovo ohiš-
ja v prvotni, nekdanji dekoraciji, kar bo tu-
di veljalo precej denarnih sredstev.

Morda Vas na Stari trg vežejo lepi spo-
mini, sorodstvene vezi ali samo spošto-
vanje do kulturnih pridobitev in ohranjanja
dragocene zgodovinske dediščine naše-
ga naroda. Pa se Vam starotški farani in
župnik priporočamo za vsaj majhen pri-
spevek. Kako bi ga posredovali do nas?
Morda boste prinesli osebno, morda mi
sporočili, naj pridem ponj jaz. Možno pa
je tudi devizni dar poslati v vrednostnem
pismu, dinarske pa nakazati na moj teko-
či račun brez stroškov pošiljanja. (TR Rajk
Lojze, LB Črnomelj (430) — 1058/48). Me-
ne bi obvestili, da ste nakazali denar za
orgle (Naš telefon je (068) 55107).

Ob koncu mojega pisma se Vam za-
hvalim, da ste ga potrpežljivo prebrali.
Hvala Vam za pozornost in žrtvovani čas.
Če se Vam zdi kakorkoli čudno, se opravi-
čujem — in ga pozabite. V kolikor se ne
morete odločiti za ali proti pomoči, se za
trenutek zamislite, da ste — po kakšnem
slučaju na mojem mestu — ali bi ravnali
drugače, če bi želeli tem dobrim ljudem
v Poljanski dolini ob Kolpi omogočiti ta-
ko dragoceno pridobitev. V slogi je moč,
s skupnimi močmi in voljo pa veliko pre-
moremo.

P.S. Blagoslov orgel bo verjetno 18.
marca 1990 ob 16. uri, pa upam, da bo-
ste med povabljenimi botri takrat z nami.

2. Vsem dobrotnikom se bomo zahva-
lili v naših FARNIH OZNANILIH ter v po-
sebnem seznamu graditeljev orgel — v ar-
hivu — župnijskem in škofijskem.

Lojze Rajk, župnik

Stari trg ob Kolpi, v marcu 1989

*Pismo župnika Lojzeta Rajka nam je
posredoval prijatelj in ga radevolje objav-
ljamo. Naj še dodamo, da je prošnjo v pis-
mu priporočil lastnoročno nadškof A. Šuš-
tar.*

SLIKA NA PLATNICI: Prelepa si zemlja
slovenska: »Poletje« (foto Vlastja).

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR: Lojzka Bratuž, Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Saša
Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavc, Franc Mljač, Aleksander Mu-
žina, Sergij Pahor, Danilo Pertot (uprava), Ivan Peterlin, Peter Rustja, Ester Sferco, To-
maž Simič, Maks Šah, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal (likovna oprema) in Ivan
Žerjal. Vsi pisci sodelujejo brezplačno.

MAŠNIŠKO POSVEČENJE

Oglej, 25. junija.

Tokrat v baziliko niso prišli le izletniki in turisti, da bi se načudili njeni arhitektonski lepoti in njenim mozaikom. V toplem nedeljskem popoldnevu je mlad goriški diakon postal duhovnik. In tega trenutka se je z njim in njegovo družino veselila vsa goriška Cerkev, zlasti pa skavtska družina.

Karel Bolčina je sin mestne družine in je po enajstih letih zapolnil prazno vrzel duhovniških poklicev. Novomašnik se je mlad odzval božjemu klicu in šest let študiral v bogoslovju: tri leta v Ljubljani in tri v Vidmu. Zadnji dve leti se je uvajal v dušnopastirsko delo v Števerjanu in vedno je bil prisoten tudi pri skavtih v Gorici.

Svečani obred, ki ga je vodil goriški nadškof p. Anton Vital Bommarco, je v srcih občestva rodil sveto liturgijo. S pesmijo, besedo in simbolnimi gestami je človek lahko začutil veličino tega trenutka, ko je vsa bazilika postajala sveta. V obredu posvečenja, ob polaganju rok na Karlovo glavo, je bilo čutiti, kako je moč Svetega Duha prehajala v novomašnika in ga vsega prepojila. In v cerkvi je zadonela slovenska pesem... V njej se je ta popoldan izrazil ekumenizem. Slovenščina, italijanščina, latinščina in starocerkvenaslovanščina so se med seboj prepletale in v tem je bil simbol edinosti. Izrazile so se krščanske korenine dveh narodov, ki stoletja živita v Ogleju.

Videti ganjenost človeka in v njegovih očeh solze sreče... da, takrat se zaveš, da je ta človek v svojem življenju tudi nekaj žrtvoval, da se je v vsakdanu srečal s trpljenjem in ga hotel posvetiti. In danes ga je posvetil.

Spoznati besedo, ki jo je ob rojstvu Bog rekel človeku, postaja nemogoče. Samo ena je beseda, ena je pot, na katero mora zrel človek stopiti. Toda te besede danes ne moremo slišati, ker se bojimo tišine.

Sprašujemo se, zakaj ni duhovnih poklicev. Slovenci, še posebno pa mi v zamejstvu trepetamo in z veliko skrbjo zremo v jutrišnji dan, ker »nimamo« deklet in fantov, ki bi se odločili za Boga.

Brez Boga pa se ne moreš odločiti zanj, ne moreš ga ljubiti, če ga nisi srečal, če ne veš, da Bog je.

»Živite, kakor se spodobi za poklic, v katerega ste bili poklicani.« To je božja beseda, beseda, ki si jo je za mašniško posvečenje izbral Karel. Beseda, ki ga bo v življenju duhovnika spremljala v veselju in težavah in ki bi lahko govorila marsikomu izmed nas.

Naša kultura, mišljenje, naše življenje pa so daleč od Boga. Ko bi se začeli prebujati iz dolge duhovne zaspanosti, takrat bi v svojih srcih ubrali drugačne strune, ki bi s kančkom potrpežljivosti in zaupanja v Dobroto nekega dne zaigrale slavospev... in življenje tega človeka bi bilo krščansko.

Vse, okoli česar se vrtijo naši interesi, so le materialne potrebe človeka. Vrata našega srca pa so krepko zapečateni in ko se Bog v teku dneva sprehodi pred njimi, ga mi ne slišimo.

Kristjani bi danes v razkristjanjeni družbi lahko veliko povedali. Ampak svet ne potrebuje mlačnosti. Svet je žejen vroče ljubezni, edinosti, miru. Kdo jih lahko živi? Ali človek, ki zna lepo govoriti, pa se ob priliki zaradi ugleda obrne, kamor veter zapiha? Ali človek, ki je zaradi svojega prepričanja, zaradi edinosti vere, ki mu je bila dana v spoznanje sveta, sposoben žrtvovati samega sebe?

Doživeti mašniško posvečenje mladega prijatelja je sreča za vse. Dolgo let je minilo, toda Duh veje, kjer hoče in zato bi slovenski človek moral živeti v večjem zaupanju, v večji krotkosti in ponižnosti. Moral bi mogoče moliti in pogosto stopiti s svojim srcem pred Boga. Predvsem pa bi se morala zapečateni vrata na stežaj odpreti, da bi prišlo nekaj svežega zraka v tisto skrito kamrico, kjer v dragoceni skrinji počiva beseda in ključ zanjo hrani le Bog.

Slovenski kristjani začnimo v svojem življenju težiti k edinosti vere in spoznanju Božjega Sina, k popolnemu človeku, pa bo tudi slovenski rod v zamejstvu dobil svoje dušne pastirje, saj Bog svojih ne more zapustiti.

Mogoče ne bo treba čakati še drugih 11 let, ko bomo goriški in tržaški verniki lahko peli v liturgiji mašniškega posvečenja slovenskemu bratu.

Liljana Filipčič

Na Ukovcu

Ko so se strici
in tete
še ljubili,
so naše ceste
bile klanci
in paštni,
božja lestev,
vodili iz morja
so v nebesa.
Drevesa
so imela
belo dušo
in v vejah
so še zbori
slavčkov peli.

O, kaj vse so
imeli
naši strici
in tete
in ni bilo
goldinarja
pri hiši
in so živeli
kot cerkvene
miši.

.....
V duplu stare
rešeljike
gnezdiijo
še njih spomini.

Bolj kot stara
rešeljika
je slika
male tete Vanke:
njene grče,
njena skorja,
njene prsi,
njeni boki.
K nebu vije
vitki roki:
kje so naši mladi
cveti,
kje obeti?

Kje so naše
korenine?
Kje še naša
govorica?
Kaj?
To Tvoja
je pravica?

In večerna rosa
v veji
je kot solze
bolečine.

Dajte,
teta,
jo pokaram,
vsi smo ena
sama trta,
v večnost sega
iz davnine.

Skrivam rožne
nohte v travo,
skrivam ustnice
in lica.

Kaj ne vidim?
Kukavica si,
kot druge.
Veš,
kako smo takim
rekli?

Teta,
jo lepo poprosim.
Časi so se
izpremenili.

In zaniha
rešeljika
v zadnji luči,
ki počasi
se umika
sencam mraka
in noči.

Teta.
Ni vozila
avtomobila
in nosila
dolga krila
in dve lepi
mehki kiti
sta ji segali
do bokov (v originalu je drugače)
in ju spleatala
je v venec
tam,
vrh plemenite
glave.
Kakor jo je
dala zemlja,
brez vonjav
in brez rdečila
je cvetela
in dozorela,
šla je v seme
in minila.

Kje pa najdeš
rešeljiko,
ki je kakor
teta Vanka,
ki prestopa
samo večnost,
da spet vidi
svoje hruške
in odhaja
s polnim košem,
tam vrh
plemenite glave
in postane
za ovinkom,
da na tihem
zmoli
Ave.

Osem Slovencev za danes

Tokrat je naša sodelavka Zora Tavčar obiskala v Ljubljani, v osrednji hiši lazaristovskega reda na Maistrovi 2, današnjega najvidnejšega slovenskega misleca dr. Antona Stresa, avtorja petih knjig (npr. *HEGLOVO IN MARKSOVO POJMOVANJE SVOBODE, JUGOSLOVANSKI MARKSIZEM IN RELIGIJA, NIČ IN SMISEL*) in nosilca petnajstih funkcij (npr. provincial Misijonske družbe, predsednik komisije *Justitia et Pax*, podpredsednik Mohorjeve družbe, član Sveta za varstvo človekovih pravic pri SZDL, član Jugoslovanskega foruma za človekove pravice). Po poklicu pa je dr. Stres profesor filozofije na teološki fakulteti v Ljubljani. Je tudi član slovenskega PEN-kluba. (Zaradi odsotnosti razgovora ni mogel formalno avtorizirati.)

Rada bi izvedela kaj o Vašem rojstnem kraju, starših, domačih. In o Vaši mladosti: je bila srečna? Kak spominski utrinek?

Rojen sem na Štajerskem blizu Rogaške Slatine, pod Donačko goro, župnija Rogatec, leta 1942. (Ime gore po sv. Donatu; svetišče na Donački gori je nadomestilo rimski mitrej). Starši so bili kmetje. Kot otrok sem pasel krave. Lakote nisem poznal, denarja pa ni bilo pri hiši. Dve sestri sem imel, bil sem edini sin, moral bi biti nadaljevalec rodu. Ker pa nisem bil pripraven za delo, sem smel študirati. (Jaz sem bral, krave pa v škodi).

Kje ste obiskovali gimnazijo?

Obiskoval sem gimnazijo v Zagrebu. Po nižji gimnaziji v Rogaški Slatini je župnik Prah nekoč omenil, da bi lahko šel k lazaristom v semenišče. Po mali maturi sem res odšel k lazaristom, čeprav nisem imel pojma, kaj to je. Naključje pač. Ni mi bilo všeč, da moram zato v Zagreb. (V Ljubljani so namreč lazarište razgnali). Šolo v Zagrebu so vodili jezuiti, bila je stroga in klasično usmerjena. Širše kulture nam ni dala, možgane pa so nam dobro zdresirali.

Odkod Vaš duhovniški poklic? Od doma, branja? Vpliv kake osebnosti? Osebnostno iskanje?

Verjetno osebnost domačega župnika. Sprva sem mislil v gimnazijo v Maribor in nato v lemenat v Mariboru. V ozadju ni bilo kakih hudih metafizičnih vprašanj in alternativ. No, v začetku sem imel sicer v mislih vse mogoče poklice, predvsem pustolovske: arheolog, raziskovalec, astronom. Pač po ljudeh, ki sem jih občudoval.

Kje ste študirali teologijo? Koliko v Sloveniji in koliko v Parizu?

Po Zagrebu sem šel za dve leti k vojakom v Ohrid. Na tisti čas nimam slabih spominov. Nič ni bilo šikan, čeprav sem prihajal iz Malega semenišča. Teologijo sem študiral tri leta v Ljubljani. Sošolci so vplivali na provinciala Jereba, češ, naj me pošlje ven študirat. (V Šmartnem je tudi bilo premalo prostora za vse). Tako sem šel v Pariz, ko je ravno odhajal od tam g. Rode. V Parizu sem bil šest let: končal sem teologijo in nato filozofijo. Profesor Janžekovič je namreč želel imeti v meni naslednika (sam sem si želel v misijone).

Vas ni kot izrazitega intelektualca motila dušnopastirska usmerjenost lazaristovskega reda?

Lazaristi imajo poleg misijonskega dela še eno poslanstvo: vzgojo in poučevanje duhovnikov...

Kdaj Vas je pritegnila filozofija?

Že med filozofskim študijem v Ljubljani, kar je opazil profesor Janžekovič. Živo sem začutil v sebi razliko (v drugem in tretjem letniku) v metodologiji študija med filozofijo in teologijo. Bolje sem se počutil v filozofiji kakor v teologiji, kjer je bilo treba marsikaj sprejeti in nič debatirati. Moj profesor je bil Grmič in bil je zelo priljubljen. Pri njem sem tudi doktoriral iz teologije. Bil je moderen, manj dogmatičen, dalo se je misliti.

a) Kateri filozofski problemi se Vam zdijo bitnega pomena? b) Kateri filozofi so Vas najbolj pritegnili in zakaj? In kateri katoliški filozofi? Kateri od teh Vam je najbližje? c) Ali se tudi Vam zdi, da je povojna slovenska (laiška) filozofija brez kriterija prisegala na zahodno, od eksistencializma mimo heideggerjenstva tja do strukturalizma in njegovih metod? Posebno ta je pometel z vrednota-

mi, zlasti etično in estetsko, in zasejal sedanjo stilno in moralno razpuščenost v literaturi. Ali lahko tu Cerkev danes kaj vpliva? Na pisce, založnike in bralce?

a) Nikoli nisem bil čisti filozof. Sem bolj kristjan, ki misli. Najraje se ukvarjam z mejnimi vprašanji med krščanstvom in filozofijo, zato me abstraktna filozofska vprašanja ne zanimajo. Me pa tista, ki so najbolj odločilna za človekovo bivanje. Med drugim tudi to, ali ima vera kakšno racionalno osnovo ali ne. Z vso izobrazbo v šoli, že v nižji gimnaziji in potem vso mladost, sem čutil, da zame kot kristjana v marksističnem svetu ni mesta. Ali sem npr. kot kristjan res tako zaostala žival, zaostali ptič, da kot vernik nimam nobenega praznika, ki bi bil moj, ki bi se z njim identificiral? Pa spopad med poplitvenim marksističnim pojmovanjem družbe, svobode, človekove osebe, etike, morale — in med religioznostjo! Posebno ker je vladala takrat plehka staliniistična propaganda, ki se je sklicevala na znanstveni svetovni nazor, da je opravičevala svoj ateizem.

b) V preteklosti me je pritegovalo vse, kar je bilo povezano s personalizmom (krščanski eksistencializem, Marcel), pozneje Rahner in Guardini, danes pa Lévinas, čeprav se z njim v vsem ne strinjam. Veliko sem študiral Kanta in Hegla (njegovo moralno filozofijo: s tega vidika je silno zanimiv in ima še danes ve-

liko povedati). Preko Daniélouja sem prišel do novoplatonizma, ki je bil zame zdravilo proti racionalizmu. Novoplatonizem me je pritegnil, ker je manj racionalističen kot aristotelsko usmerjena sholastika. Tuji so mi vsi filozofi, ki ponavljajo sholastiko, na primer Maritain (čeprav ni bil samo to: cenim pa njegov **Integralni humanizem**).

c) To je bil poskus; iskali so alternativo marksizmu, ker ni imel več kaj dati. Bilo je iskanje (npr. pri Pirjevcu), a v nove smeri so vgrajevali svoja pričakovanja in želje. V bistvu pa med temi mladimi ni bilo nobenega iskanja v smer religioznosti. Ali pa je bilo slovensko krščanstvo toliko šibko, da ni ponujalo alternative, ker je bilo prav tako razsvetljensko in racionalistično (in jožefinsko, samo organizacija).

Glede razpuščenosti: Cerkev bi lahko ustvarila neko alternativo. Kristjani imajo vse možnosti, da ponudijo nekaj drugega. A postati morajo osebnosti; ne se siliti ali zahtevati za vsako ceno neko svojo literaturo ali neko veljavo, če ni za to stvarne podlage. Dobra literatura se bo sama ponujala. Manjka tvegaje, iti na globoko, zastaviti si globoka vprašanja in jih občutiti na svoji koži. Tak krščanski roman je na primer V Sibilinem vetru.

Kaj berete zunaj filozofije? Tudi literaturo?

Rad berem veliko literaturo. Tisto, ki je na meji med filozofijo in življenjem. (Ki ni sama filozofija ali samo psihologiziranje). Drugače literature ne berem. Najrajši imam esej, ker združuje slog in misel. Najboljši esejist je zame Andrej Capuder.

Vaša vsestranska angažiranost kaže, da zelo intenzivno živite naš čas. Kakšen hudoben jezik celo pravi, da ste kot pravi Štajerec preveč navdušen politik in Vas politika utegne odtrgati od Vaših dosedanjih dejavnosti, za katere v našem prostoru — skoraj — nimamo enakovrednega intelektualca.

Politika me osebno ne navdušuje in ne izpolnjuje. Ukvarjam se z moralnimi problemi našega življenja, ki so hkrati tudi politični in jih je zaradi političnih ozadij treba tudi politično reševati. Krivice me prizadenejo, zato se moram nanje odzivati. Raje bi se politiki čisto izognil. Tudi z marksizmom se sprva nisem mislil ukvarjati, menil sem, da se bo z njim spoprijel moj dobri prijatelj Franček Križnik. Pričakoval sem, da bo prevzel na fakulteti vse tisto, kar je povezano s tem vprašanjem. Smrt mu je to preprečila. Mene ukvarjanje z marksizmom ne veseli, to delam iz nuje, ker pač ni ljudi, ki bi te probleme reševali, problemi pa so.

Ali je med Vašimi študenti dosti zanimanja za filozofijo? Kakšna je njihova gimnazijska priprava za ta študij?

Moram reči, da se v vsakem letniku najde nekaj ljudi, ki jih ti problemi pritegnejo in mnogo sprašujejo; čeprav primerne priprave nimajo, vprašanja čutijo. Nekateri kar pijejo; na izpitih pa potem ne gre tako dobro: nimajo jezikovnega in pojmovnega orodja, da bi probleme obvladali; vidiš pa, da jih čutijo.

Kaj mislite o slovenski politiki danes? O uradni in alternativni? Naj se tudi kristjani v Sloveniji vključujejo v politiko?

Uradna politika je razdvojena med pripadnostjo Partiji in pripadnostjo narodu. Kritika alternative uradni politiki, da je ta neodločna, je upravičena. Vzrok te neodločnosti pa je ravno v razhajanju med partijsko doktrino in zahtevami naroda. Vprašanje, ki si ga zastavljamo vsi, je, koliko so zadnji poskusi demokratizacije resni, koliko pa je to samo nov poskus, kako pripeljati ljudi žejne čez vodo. To bomo kmalu videli, ko bo šlo za volitve in za vzpostavitev političnega pluralizma. Jugoslavija in s tem tudi Slovenija bolehata od svojih polovičarskih rešitev, te pa niso bile nič drugega kot poskus, kako ustvariti videz demokracije, ohraniti pa partijsko oblast nedotaknjeno. Dva primera: jugoslovansko »samoupravljanje« in »dogovorna ekonomija«. Jugoslovani so se ponašali, da so iznašli nekaj povsem izvirnega, enkratnega, to pa se je sedaj popolnoma sesulo. Prepričan sem, da je ideja **nestrankarskega političnega pluralizma** zadnji poskus teh večnih kvadratur kroga.

Da, kristjani naj se v Sloveniji nujno vključujejo v politiko. A ne kot podaljšek Cerkve, pač kot samostojni politični subjekti.

Za oddih nekaj ženske radovednosti: imate kakšen hobby? Smučate? Plavate? Hodite v planine kot Janez Pavel II.? Je res, da pišete svoje knjige na računalnik? Kje ste se tega naučili?

Če bi imel čas, bi hodil v planine in še rajši na morje, ker me sredozemska klima čisto prevzame, tudi Sredozemlje kot tako, ciprese, lovor, modrina morja. Rad bi služboval na kakem otoku, recimo kot župnik; to sem že bil čez počitnice, na Pagu.

Računalnik je stvar srečnega naključja. Spoznal sem prijatelja, ki me je navdušil in naučil, in sem videl, da z računalnikom prihraniš najmanj eno tretjino časa.

Še nekaj radovednosti: vprašanje, na katero v svojem krogu dobivam že desetletja vedno isti odgovor. Vi, druga generacija, pa še mislec in opazovalec, ki je veliko pisal in predaval o drugačnosti in dialogu, kaj bi mi odgovorili na tole: je ženska po intelektualnih sposobnostih lahko mislec, umetnik, znanstvenik kot moški, ali pa je zares drugačna že po svojem psihofizičnem ustroju in bi nikoli ne mogla doseči istega nivoja? Ni vzrok morda v tem, da ženska dandanes dve svoji najboljši desetletji posveti družini, medtem pa se njen kolega izpopolnjuje in uveljavlja?

Ne verjamem v čisto psihofizične lastnosti: te so vedno kulturno-civilizacijsko oblikovane, določene od zunaj. Ženska je taka, kot jo je naredila naša zahodna civilizacija: ali naj dela — ali naj bo mati. Napačen problem! V kmečki civilizaciji so ženske tudi delale, v moderni civilizaciji je šele prišlo do ločitve med zasebnim in družbenim življenjem, med domom in prostorom, kjer delaš. Včasih je bilo to celota. Ženska prav tako potrebuje, da živi to dimenzijo življenja. Vprašanje je, kako ji omogočiti, da se bo uveljavljala na svoj način. Pri nas pa je alternativa samo: ali možača — ali pri loncih.

Z dogodki na Kitajskem je svetovni komunizem doživel hud pretres. Kam po Vašem vodi njegova pot? Se bo prenovil? Končal s polomom? Ali pa je nesmrten?

Polom je že tukaj. Svetovni komunizem je smrtno ranjena žival, kot tak pa je lahko še zelo nevaren in smrtonosen. Resnično marksizem nima več nobene moralne in intelektualne privlačnosti, nima več iznajdljivosti in domišljije. Preobrat se je izvršil okoli 1970 (Češkoslovaška, Solženicin). Izgubil je svoj mik. Danes vemo, da ni izpolnil nobene od obljub. Za seboj pušča ekonomsko revščino in žrtve terorja. Galbraith pravi: »Socializem je s trnjem posuta pot iz kapitalizma — v kapitalizem.« Morda je v nekem obdobju predstavljal grožnjo, zaradi katere se je kapitalizem počlovečil.

Veliko potujete po svetu. Ko bo intervju izšel, boste v Riu de Janeiru. Poznate slovenstvo v vseh

njegovih variantah. Kam bi dali zamejce, posebno Primorce? Predstavljamo za matični svet kvas, poživilo, odprtost? Ali pa smo zanj senca na srcu? Smo obsojeni zaradi političnih napak matice in lastne medlosti, da nas zgodovina čez nekaj generacij odpiše?

Človek bi mislil, da je naše zamejstvo res obsojeno na propad. A v Evropi se čuti vedno večje zanimanje za drugačnost, za demokratizacijo in za to, da so manjšine potrebne večje zaščite kot večina. To se čuti politično v zraku. Ta zavest je živa. Vztrajanje pri svojem in volja po ohranjanju samega sebe ni obsojena na neuspeh, nasprotno: treba je vztrajati, ker se tako ustvarja ozračje, ki bo ugodno za vsakovrstne manjšine, tudi mnenjske. Če pa se uspe Sloveniji prebiti v Evropo — preko Jugoslavije ali brez nje —, potem pa sploh.

Kaj bi bili radi, ko bi morali še enkrat izbirati poklic.

Nimam nobenih iluzij o človekovi svobodi. V mojem življenju se je veliko stvari zgodilo po naključju ali božji previdnosti. Vesel sem, da se je, kot se je. Nimam niti zaslug za to. Mislim, da je človek sposoben veliko večjih prilagoditev razmeram, kot misli. Lahko bi bil marsikaj, a ni mi žal, da sem, kar sem. Rad bi, da bi na mojem pogrebu zapeli popevko Edith Piaf: »Je ne regrette rien...«

Nogica

Andrej Arko

Avtor je prejel tretjo nagrado na natečaju Mladike.

Znenada je obstala pred mano, da nisem vedel, ne kdaj ne kako. Smehljala se je in se mi zagledovala naravnost v oči. Pa kar naprej tako stala v svetlečem se turkiznem plašču iz mehkega usnja. Mlada... še mlada. Če se je še kaj spomnim, hm. Pa sem se po svoji navadi naredil, kot da še ne vem, kam bi jo dal, da bi tako pridobil malo časa, ker mi je že zašumelo v ušesih in nisem vedel, kaj naj rečem; in ko sem se nekaj hipov tako sprenevedal, sem čedalje manj vedel, kaj. Čas ubira svoja skrivnostna pota, na katerih se tu in tam mahoma srečamo, ne da bi sami vedeli, zakaj.

»Sem mati tiste...«

»Aha...«

Ulica se je zasukala, ljudje so zdaj še bolj hiteli, še bolj so se prerivali, butali obnjo, se zadevali obme; midva pa sva se iz vsakega takega trka vedno znova izvila, se popravila in si vedno znova ostajala blizu; tako so naju zrinili čisto tesno skupaj, da sva se nehote dotaknila drug drugega: koder njenih kosmastih las mi je otrl trepalnice. In nisva mogla več narazen. Bil sem ujet in moja pot do parkirišča ni imela več nobenega smisla. Ona pa me je še kar naprej živo pogledovala — samo da me je dobila, so se ji smejale brezhibno naličene oči, čisto blizu mojih. Uresničena ženska. Jaz pa... Kaj pa se tako medlo maješ, sem si rekel. Ali bilo je kot na prenapolnjenem plesišču, kar naprej so se hiteli obregat ob naju.

Popeljala me je na kavo. Ali pa sem jaz njo? Stopal sem po pločniku skozi vrvež za njo krotko kot jag-nje. Sem že vedel, da ji bom vse povedal.

Sploh nisva mogla do pulta, ljudje so na gosto viseli okoli kot čebele. Zaril sem mednje in se malo otre-sel njene navzočnosti. Toliko, da sem lahko grabil po sebi, znašal skupaj besede — čimbolj naravno, sem si dopovedoval. Čimbolj preprosto, ampak spet ne rav-nodušno. Prizadeto, vendar kot samo po sebi umev-no. In sem prinesel tisti dve kavi, ob krožnička sem pol-lil.

»Veste«, je pohitela, »smo jo že dvakrat pripeljali pokazat. Ampak vas nikoli ni. Pa bi tako rada, da bi jo videli. Že lani je shodila. Vsi smo si oddahnili, vsi smo se spremenili, sama še najbolj. Leta grejo gor, ne dol, haha.«

In sva spet stala in poskušala posrebiti kavo, ne da bi jo še bolj polila, ker so se tudi tu prerivali. Spoten sem strmolel dol v kavo, dama pa je žuborela, kaj že mala zna, kako živahna je, kako neugnana...

»In to tudi... to tudi — po vaši zaslugi!«

To me je čakalo, to sem vedel. Suvali so me, da je bilo na krožničku že precej kave. Kaj pa imaš tako te-lečja kolena, sem pomislil. Nikamor nisem mogel ne s telesom ne z duhom. Kot oklešček takoj pod jezom, rad bi se odgnal, odrinil po reki naprej, že misliš, na, zdaj pa je — pa ni, še zmeraj je, kjer je bil.

Kaj je vedela o vsem? Po mojem nič, ker sva se po-govarjala v prazno. Če rečem v prazno, je to morda dobra beseda, pove pa bolj malo, kako sva morda oba mislila eno in isto in kako sva govorila vsaksebi, kako je ona govorila nekaj drugega in kako sem jaz tisto potrjeval, vljudno dopolnjeval, prizanesljivo hvalil. Ta-ko sva se spoštljivo mrcvarila o vsem mogočem, o vsem, kar bi moglo kolikor toliko nadomestiti začetek, za katerega sva vedela oba, in konec, ki je bil njej neznan. Po mojem ji je bil neznan. Vse je prišlo prav, samo da je bilo tu, samo da bi se lahko čimbolj prijaz-no pogovarjala. Ampak njej že ni bilo dovolj. Zato sva še govorila v prazno, še, še. Dokler je šlo. Dokler je nisem v kolenih zganil in se spravil k sebi:

»Kaj pa... nogica?«

To jo je odprlo in z gnečo se je zasukala okrog me-ne. Zagriznila si je v spodnjo ustno, skoz razprte nozdr-vi zavalovila vase in se zasteklenela — v koga? Zgubi-la je lesk v teh svojih hipih vdanosti in hvaležnosti.

Najbrž ve, je takoj leglo name. Nekako sva se zrinila nazaj na ulico. Na ulici je pa res lepo.

»Nogica je popolnoma v redu. Včasih, kadar se mala močneje prehladi, se kaže, kakor da bi rahlo šepala, pa gleženček je občutljiv na otip. To je kak dan, dva, pa redko. Zmeraj redkeje. Ampak brazgotinica se pa vidi, to pa; in zdi se mi, da raste z nogico, da ne bo zginila! Če bi bil fantek — saj veste, tako pa... Ampak glavno, da je nogica cela...«

»Da...« sem jeknil in spet nisem mogel naprej. Ker mi je pred očmi zaplesal film in se s peklensko ihto vrtel v samih jasnih, ostrih posnetkih. Že prvi kader je oslepljeval z jarko svetlobo, ki je lila v belo sobo za intenzivno nego. Samo nekaj je bilo drugačne barve: iva, ki je oblizovala veliko okno, je komaj, žoltozeleno, brstela. Drugo pa je bilo vse belo in svetlo in jasno in ostro. Saj pravim, samo peresa na žalujki so napravljala nekakšen nežen zaslon v mehkih pastelnih barvah, kot da bi bila na oknu zavesa iz uporabljenih pleníc. Tako bledozeleno kakajo zdravi dojenčki. Prvi prizor, ko se je moje prvomajsko dežurstvo šele začelo. Prvo prvomajsko dežurstvo. Po tem nastavku se je vse odvijalo bliskovito, čeprav je trajalo dva dni in pol.

Potem me je sestra poklicala na sprejem v dvojko in sem šel v dvojko, bila je deklica, štiri, pet dni stara, čez posteljno ograjico se je sklanjala ženska v halji in sesipala svoje bohotne lase prav na posteljico in se strelala in pri vratih je stal on, resnoben, samo nepremično je stal in polglasno rekel, doktor, ali bo umrla, in ženska je tedaj kriknila in se kar tako čez posteljico udušila v joku, jaz pa sem za njenim hrbtom pogledal temperaturni list, bila je zvišana temperatura, seč rahlo pozitiven, delovanje srca b.p., preveč belih krvničk, otrok zadržan po porodu zaradi prehodne dihalne stiske, bil ob rojstvu priključen na kisik, umetno hranjen, zdravljen z antibiotiki zaradi suma na vnetje kostnega mozga, leva spodnja okončina močno otekla, negibljiva, višnjeve barve, koža še brez sprememb, o mojbog, vse to v nekaj dneh, ampak ne, gospod, ne smete obupati, samo nogica je še vprašanje — pa nisem še čisto nič vedel, kakšno vprašanje, bilo je vprašanje, kdaj bo konec praznikov — bomo že storili, kar je v naši moči in ona je spet kriknila, še vedno preveznjena čez ograjico, on pa je stopil k meni, trenutek, je rekel, jo boste imeli vi čez, no, mi vam bomo zelo hvaležni, če boste mogli kaj pomagati, trenutek, tukaj... samo tale malenkost — in mi je potisnil malenkost v dlan in mi jo zaprl z obema svojima in me vprašal, če pride lahko v takem primeru tudi do amputacije in ona je ob tem čudno zarjovela, kakor da bi se pošastno zakrohotala z nenavadnim altom, s kontraaltom, da sem rekel njemu, če bi tisto vzel nazaj, ker tega ne sprejemamo, ker nismo še nič naredili, ker nočemo nobenih pritiskov takšnih ali drugačnih, v življenju ni nič podarjeno razen življenja — izvolite nazaj, prav lepa hvala, vem, da ste dobro mislili, tule boste podpisali, če se strinjate z morebitnim posegom, ampak ni podpi-

V slovenska obzorja in čez

Mogoče ne veste, da...

- da je v ugledni francoski reviji *Etudes* izšel članek dr. Toneta Stresa o položaju v Sloveniji...
- da je dr. Rudolf Čuješ začel v Kanadi izdajati šapirografirano revijo **NOVI RAZGOVORI IN RAZGLEDI** (List študijskega krožka za slovensko kulturo) in napovedal novo številko jeseni (Naslov: 26 Xavier Drive, Antigonish, N.S., B26 1G9)...
- da je ljubljanska nadškofija prodala v Bohinju znano Mlakarjevo hišo, kamor so poleti hodili na oddih ljubljanski škofje...
- da je znani skladatelj p. Vendelin Špendov, ki živi v Lemontu v ZDA, napisal kantato »Turki na Slevici«...
- da ima župnik na otoku Sv. Helene, znanem po Napoleonovem izgnanstvu, svojih 100 faranov — toliko je namreč katoličanov med 8.000 prebivalci — raztresenih v razdalji tisočev kilometrov...
- da je v Evropi Dvanajstih kar 13 milijonov tujcev, od katerih jih samo 5 milijonov izvira iz dežel Evropske skupnosti...
- da v 8 različnih državah deluje danes 29 slovenskih izseljeniških duhovnikov...
- da Mohorjeva družba v Celju, ki se je za lasko novo leto preselila iz Zidanškove ulice v Čuprijsko, pripravlja Sveto pismo nove zaveze in Psalme na računalniških disketah za uporabo na računalnikih PCXT/AT...
- da ljubljanska NOVA REVIJA najavlja v prihodnjih številkah prispevke emigrantskih kulturnikov Franceta Papeža, Vinka Rodeta, Andreja Rota in Ljuba Sirca...
- da je na vrhu lestvice prodanih knjig, ki jih je izdala celjska Mohorjeva družba, že nekaj let knjiga **POMOČ IZ DOMAČE LEKARNE** stiškega patra Simona Ašiča...
- da prejema v Trstu ustanova ASTAD, ki skrbi za živali, približno 90 milijonov lir darov letno, medtem ko jih prejema CENTER ZA ŽIVLJENJE samo 12 milijonov...
- da ima celjska Mohorjeva družba od aprila naprej redno zaposlenega upravnika, in sicer inž. Janka Jeromna, ki je doslej uspešno delal kot komercialist pri Slovenijalesu...
- da znaša pomoč Kosovu iz ostalih delov Jugoslavije približno milijon in pol dolarjev dnevno, od česar prispeva sama Slovenija 30%...

sal, ker je ona omahnila, on pa je skočil k njej in jo začel dvigati — aaaa, aaaa, je delala z glavo sem in tja in nekako sva jo spravila v sprejemno, spet je začel z malenkostjo, češ naj ne mislim, da so ubožni — vse, kar imamo, ni v naših rokah, ampak v vaših, toliko smo ubožni, nate zdaj tu pa podpišem pa bo, kar bo — in sem rekel, da bom morda vzel drugič in da moram čimprej nazaj v dvojko in da lahko prideta spet kaj pogledat, kadarkoli, in to ga je malo pomirilo, mene pa je vznemirilo, vse to se je zgodilo komaj v dveh, treh minutah, v intenzivni so čakali drugi, šel sem natančneje pogledat tisto nogico, bila je grdo vijoličasta, dete je spalo, naročil sem sestri, naj pokliče predstojnika — nič, na smučanju, sam sem klical Silvana, je rekel, da bo prišel pogledat, če bo mogel, naročil sem slikanje goleni s kolenom in gležnjem, krvni izvid na osem ur, hitrejše menjavanje obkladkov, spremenil sem antibiotično zdravljenje, rentgenske slike niso pokazale ničesar, posvetoval sem se še z Brunom in s Klavdijo, že dolgo nista bila na otroški, ampak nismo nič opazili, nič ni bilo... nogica pa taka kot prej, če ne še večja, kaj je zdaj to, Silvana ni bilo, noči sploh ni bilo, zjutraj vse isto, spet rentgen, pa nič, naročil sem mazanje, zelo previdno, opoldne sem malo zadremal, med tem sta prišla starša, nismo se videli, hvalabogu, šel sem po drugih sobah, pa spet k Nogici in koža je že kazala prve spremembe, ali pa morda ne, sestra je rekla, da je tako kot pri tistem Dalmatinčku in se skremžila, nisem vedel za tisti primer, bil sem že na tleh, zdelo se mi je že vseeno in sem rekel, tako ne morem več, ne moremo čakati, bom še zašustal — pripravite za operacijo, naj ena obvesti starše, sem se obregnil in je že pritekkel — šal je mahedral za njim — ravno ko so pe-

ljale Nogico: kaj je, kaj je, je planil in sem mu povedal, da če je gnoj, mora iti ven in bom odprl najprej samo pri gležnju in če ne bo nič — ker na rentgenu ni videti nič — ne bom odpiral še pri kolenu in mi je z obema rokama stisnil nadlaket... naslednji dan pa me je že klical predstojnik takoj zjutraj, ko je prišel, je butnil vame: odpirali ste čisto brez potrebe, zakaj se niste posvetovali, zakaj niste počakali in mi je bilo sporočeno, da je bilo samo tkivno vnetje žilic, kar je pominilo v nekaj dneh, sklenjeno je bilo, da ob odpustu otroka s starši ne gremo v podrobnosti, oba sta takrat plapolala od sreče, da se je njej osolzeno ličilo spotegovalo daleč dol po licih in iz banke sem dobil obvestilo z izpiskom...

Tu se je film utrgal. Že sem se hotel rešiti, pa me je prehitela s svojim drobolem — o čem? Že spet. Nisem bil z njo. Bil pa sem trdno s sabo, čeprav sem včasih zanihal, ko so zadeli obme. Odmikalo se je, odmikalo, ves čas je govorila, in govorila, samo nič takega, da bi lahko spet začel. Preletelo me je, da nalašč rine drugam, da že ve, kaj bi ji rad povedal, pa da noče slišati, da me noče pahnuti čez ta rob, da ji je malone škoda zame in da se boji mojih mučnih besed, svoje mučne tišine. Presekalo me je, da morda ve vse, saj ni tako neumna, kaj bomo to pogrevali, kar je bilo, je bilo. Sicer me je pa že predolgo zadržala in tudi njej se je mudilo. In nekdo mi je divje pograbil glas in skozme spregovoril: Veste, takrat je bilo tako nenadno, tako nepričakovano — nekaj vam moram kar povedati...

In me že ni več poslušala, ozrla se je čez ramo globoko, daleč in že nekje iz vrveža radostno vzdiknila:

»No, saj vam jo bomo pripeljali pokazat, boste videli, nič ni opaziti, samo brazgotinico, pa smo se že navadili, je tako ljubka!«

LITERARNI NATEČAJ »MLADIKE«

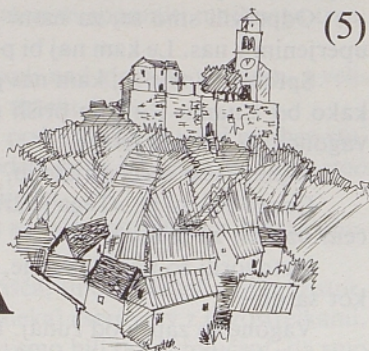
1. Revija Mladika razpisuje XVIII. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.
2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretpkanih izvodih na naslov MLADIKA, ul. Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. decembra 1989. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v spremnem pismu, opremljenem z istim geslom ali šifro.
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavc, prof. Ester Sferco in odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

4. Na razpolago so sledeče nagrade:
za črtico ali novelo:

prva nagrada	150.000 lir
druga nagrada	100.000 lir
tretja nagrada	80.000 lir
za pesem ali ciklus pesmi:	
prva nagrada	100.000 lir
druga nagrada	50.000 lir
tretja nagrada	30.000 lir

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu — na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1990. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

SPOMINI MILANA GUŠTINA

(5)

Opoldne smo jedli isto hrano kot ponavadi — testenine s fižolom pa še četrť vina.

Po kasarni je krožila vest, da nas je komandant, to je polkovnik, označil Nemcem kot izdajalce. Tedaj se mi je posvetilo, kaj se tu kuha.

Prijateljem sem rekel, da je morda komandant govoril resnico, s tem pa nam je izkopal grob.

Mislil sem si, da Nemci v tem primeru Italijanov res ne morejo trpeti, ker so povzročili zlom Osi, morda pa bo za nas nekoliko bolje.

Ko so se Nemci pojavili v kasarni, so bili to le trije esesovci s kapetanom na čelu.

Odrpli so vse sobe in eden od vojakov se je postavil k glavnemu vходу z brzostrelko, medtem ko so pred glavna vrata pripeljali oklepnik. Vojak je naperil orožje proti kasarni. Korake nemških esesovcev je bilo slišati kot konjski galop gor in dol po vojašnici.

Večina naših oficirjev je pobegnila, le tu pa tam je ostal le kakšen kaplar, ki ga je bilo strah še bolj kot nas.

Čez četrť ure so bili vsi naši vojaki razoroženi in tudi sam polkovnik ni imel več svojega samokresa. To je opravil en sam esesovec. Že tu je razvidno, kakšen strah je vzbujal en sam nemški vojak — kaj šele, ko bi jih bilo tisoč!

Mimogrede je bilo opaziti še kakšnega našega vojaka, ki se je bil tu pa tam okoristil z zalogo iz skladišča: odnašali so sir, mortadelo, jagneževce, kruh in sploh vse, kar so lahko dosegli. Ta procesija je hodila v skladišče še pozno v noč.

Naslednjo noč ni mogel prav nihče zatisniti očesa, saj je v kasarni in tudi zunaj odmevalo le nemško govorjenje.

Nekaj besed sem razumel, toda v celoti zelo malo. Bili so to vojaki, sami esesovci.

Tam nekje okrog desetih zjutraj je vstopil v našo sobo debel vojak in zavpil: »Ruhe!« Ukazal je torej tišino.

Bilo je, kot bi strela udarila v sobo. Utihnilo je kot v mrtvašnici. Nihče si ni upal prositi kosila pa tudi vode ne, čeprav smo bili vsi zelo žejni.

Ko je esesovec stopil mimo mene, sem se opogumil in ga poprosil za malo vode.

Dovolil je, a je odredil, da greva po vodo dva za celo sobo. Šla sva seveda jaz in vojak iz Roviga. V velikem loncu sva prinesla vode za vse. Opoldne pa ni bilo o kosilu ne duha ne sluha.

Seveda si nihče ni upal prositi za hrano, vsi smo trdovratno molčali. Ob treh popoldne so v sobo vstopili kapetan in dva vojaka esesovca in kapetan je vprašal, kdo obvlada nemški jezik. Prijavil se je eden od nas, ki je bil doma blizu Tridenta.

Ukazali so nam, naj se postavimo v vrsto po tri, nato smo odkorakali do glavnih vrat, kjer so nam postregli z dvema žemljama in škatlico konzerviranega mesa.

Nato so nas prešteli in kapetan nas je ogovoril:

So krivi samo italijanski nacionalisti?

Da nam tržaški nacionalisti krati-
jo pravice, je splošno znano. Vedno
bolj pogosto pa se dogaja, da si jih
kratimo tudi sami. To je razvidno ob
prebiranju lepakov, ki so vabili na Ša-
gro mandrijev in na druge prireditve
ob svetoivanskem prazniku. Vabi-
la so bila napisana izključno v itali-
janščini! Izvedelo se je pač, da so bila
slovenska vabila odposlana v okoliš-
ke slovenske vasi (kakor da v mestu
in predmestjih bi ne bilo Slovencev)!

Zaman je torej govoriti o globalni
zaščiti, če si sami mečemo polena
pod noge. Ko te Slovenci vabijo na
svoje prireditve z italijanskimi lepa-
ki, ko slovenski socialisti strnjeno vo-
lijo PSI, kljub temu da na njeni listi
nastopa nacionalist Camber (katere-
mu marsikdaj oddajo celo svojo pre-
ferenco), se lahko upravičeno vpra-
šaš, čemu se je treba še vedno bori-
ti za naše pravice.

Po evropskih volitvah

Evropske volitve bi bile že pozab-
ljene, da ni še vedno živ njihov po-
men v italijanski notranji politiki, če-
prav do bistvenih premikov ni prišlo.
Kljub vsemu ostajajo nekatera dej-
stva, na katera velja opozoriti.

Slovenska skupnost je dala lep
dokaz slovenske prisotnosti s svojim
znakom, ki je bil vključen v simbol
skupne manjšinske liste federalistov.
S tem je šla po vsem italijanskem
državnem ozemlju. Obenem je bilo
tokrat morda prvič opazno, da so se
slovenski volilci začeli zavedati po-
mena skupnih nastopov manjšinskih
sil. Počasi vendarle zori tista solidar-
nost, ki nas bo — ob nespornem le-
tošnjem uspehu — lahko privedla do
vidnejših dosežkov.

Slovenski volilci so še zdaj zapre-
paščeni nad sebično izbiro Sociali-
stične stranke, ki je šla v koalicio z
Listo za Trst in z njenim izrazito pro-
tislovenskim predstavnikom Camber-
jem. Zmagala je povsem politična ra-
čunica. Marsikaterega socialista v
slovenskih vrstah je to zmedlo, ven-
dar pa je Camber dobil ponekod ce-
lo slovenske preference. Ponovno je

prišla do izraza nedosledna politika Primorskega dnevnika in SKGZ, katere aktivisti so si dovolili celo grobo nekorektnost, ko so s plakatom, namenjenim italijanski javnosti, prekrili volilne plakate Slovenske skupnosti. Za to bi lahko odgovarjali pred sodiščem, SKGZ pa se je celo izognila javnemu opravičilu.

Ponovno je prišla do izraza očitna podpora Primorskega dnevnika v korist Komunistične partije. Luciano Ceschia je postal celo nekakšen uradni slovenski kandidat. Na Tržaškem je dobil preference skoro izključno med slovenskimi volilci.

Polemike ob filmu o splavu

Film o splavu še vedno buri duhove v zamejstvu. Dne 23. junija t.l. je »Primorski dnevnik« objavil pismo Odinee Zupin, ki je napadla uvodnik 22. številke »Katoliškega glasa« (1. junija t.l.), v katerem je V. Žerjal dal nekaj pojasnil v zvezi z dvema pismoma v PD. Pismi sta v bistvu obtoževali duhovnike, češ da hočejo pogovarjati človeško zavest s tem, da vrtijo na šolah film o splavu (ne o spolni vzgoji, kot piše Odinea Zupin, op. p.).

V. Žerjal je v svojem članku napisal, da so na šolah film predvajali v dogovoru z dijaki in ob spoštovanju mnenja staršev, kot to predvideva novi konkordat. Iz tega izhaja, da oznaka »gospodarji človeške zavesti« sploh ne drži. Razumljivo je, da so bili ob gledanju filma mnogi vznemirjeni, vendar ne po krivdi duhovnikov.

Odinea Zupin pa je prepričana, »da zakon o novem konkordatu... ne predvideva takega načina "iskanja rešitve iz stiske"«. Kaj je hotela s tem reči? Da je proti dogovoru z dijaki? Da je proti spoštovanju mnenja dijakov in njihovih staršev? Če je to res, potem ni Odinea Zupin tako »napredna«, kakor verjetno misli, da je.

Zupinova se nadalje sklicuje na teologa patra Häringa. Če primerjamo njeno pismo z uvodnikom KG, se lahko prepričamo, da je iz konteksta iztrgala trditev, »pozabila« pa na celoto in seveda na bistvo spisov p. Häringa. Če bi vzela v poštev tudi slednje, bi verjetno bila mnenja, pa je tudi p. Häring »nazadnjaški« in »obskuren«.

O »Katoliškem glasu« imamo zamejski Slovenci zelo različna mne-

»Odšli bomo na postajo. Če bo medtem skušal kdo pobegniti, naj se pazi, ker ga čaka krogla.«

Odpravili smo se, za nami pa je ropotal oklopnik z mitraljezom, uperjenim v nas. Le kam naj bi pobegnili, saj je to bilo sploh nemogoče!

Spraševali smo se, kam nas peljejo. Nihče si ni mogel predstavljati, kako bo z nami. Ko smo prišli na postajo, nas je že čakal vlak, vrsta vagonov za prevoz živine.

»Aha,« sem rekel prijatelju, »vidiš, kako so nas ocenili? Kot živali.«

Odgovoril mi je: »Tega je kriv tisti prašič, polkovnik, ki nas je Nemcem označil za izdajalce.«

Natovorili so nas v vagone, po petdeset v enega, da smo se stisnili kot sardine.

Vagone so zaprli od zunaj. Le prvi vagon je bil potniški, v njem so potovali le trije esesovci z našim tolmačem.

V vagonih za živino nas je bilo skupno tisoč osemsto. Ko je vlakovodja šel mimo nas, je rekel, da bo vozil počasi, da lahko kdo pobegne, če hoče. Morda pa je tudi vedel, kam se peljemo? Tega pa nam ni povedal.

Še preden je vlak odpeljal, smo zvedeli, da so našega polkovnika z družino zaprli. To nam je kar ugajalo, saj smo jim privoščili, naj tudi oni nekaj potrpijo, mi smo se že vdali v našo usodo.

Ko se je vlak začel počasi premikati, smo mislili samo na eno: kam nas pelje? Na to pa žal ni mogel nihče odgovoriti.

Po krajši vožnji smo prispeli v Verono, kjer se je vlak ustavil več kot uro.

Rekel sem prijatelju, da bo vse v redu, če se vlak premakne proti jugu, če pa bo odpeljal proti severu, gremo zagotovo v Nemčijo. Odrinili smo na sever in ko sem dejal, da smo pač izgubljeni, me je prijatelj začel tolažiti, češ da je res mogoče, da gremo v Nemčijo, da pa le ne bo tako hudo tam, da bo najbrž treba le trdo delati, in sicer veliko bolj kot pri nas.

Po nekajurni vožnji smo dospeli na postajo, kjer so nam dekleta, sestre rdečega križa, dale nekaj jabolok. Vse solzne so nas tolažile in opogumljale, kar je bilo sicer zelo lepo, a mi si nismo znali pomagati.

Ko je vlak nadaljeval z vožnjo, se je v našem vagonu zgodilo nekaj izrednega. Dno vagona je bilo nekoliko trhlo in tako nam je uspelo odtrgati nekaj desk, da so pogumnejši lahko pobegnili in si tako priborili svobodo.

* Spustili so se med tračnice, medtem ko je vlak hitel dalje, čez nekaj ur smo zvedeli, da so vsi ostali živi.

Zvečer smo dospeli do Bocna in tu se je vlak ustavil nekoliko dlje.

Še so se dogajali žalostni prizori z dekleti, ki so nam dajale jabolka in prepečenca in nas tolažile, češ da bo kmalu vsega konec.

V Bocnu so esesovci pregledali vse vagone, zapornike prešteli in ugotovili, da v našem vagonu manjka šest oseb. Ostale so nas vklenili in nato je vlak odpeljal. Peljali smo se čez italijansko-nemško mejo.

Čez nekaj časa smo dospeli na prvo nemško postajo v Innsbruck. Stopili smo iz vagonov in dobili nekaj kruha — komisa in pa skodelico ječmena. Vlak je še naprej hitel skozi noč.

V jutranjih urah smo se znašli v Münchnu. Tu smo opazili tudi ameriške ujetnike v civilu. Eden izmed njih je ravno pri našem vagonu vprašal, od kod prihajamo. Med nami pa je bil nekdo, ki je vendarle obvladal angleščino in mu odgovoril. Američan mu je nato dal nekaj cigaret camel in nekaj prepečenca. To smo razdelili, tako da smo lahko trije dobili cigareto, ker pa vsi niso kadili, sva jo pokadila le dva.

Skozi okence vagona sem zagledal lepe stavbe tega mesta. Vlak je zapeljal na stranski tir in šele naslednjega dne smo se proti jutru znašli v Dachauu.

Pred vhodom v taborišče smo si le nekoliko oddahnili, saj nas je vojna zelo utrudila.

Bili smo tako izmučeni, da se ne morem spomniti majhnega trga, kjer smo se ustavili.

Močan vtis pa je v meni zapustil napis nad glavnim vhodom, z velikimi črkami je bilo zapisano: »Arbeit macht frei«.

Pomikali smo se dalje po mostiču, pod katerim je tekel majhen studenec, o katerem sem šele pozneje zvedel, da je bil umeten. Nato smo se znašli pred vrati taboriščnega poveljstva.

Vrata so bila zaprta, v notranjosti so bila zastražena z dvema oboženima esesovcema.

Ko smo vstopili v notranjost taborišča, smo zagledali velik prostor, posejan z barakami. Spremljalo nas je nekaj esesovcev z brzostrelkami, v resnici pa bi tudi teh ne bilo treba, saj smo bili tako izmučeni, da smo se opotekali kot pijanci in si na beg še pomisliti nismo upali.

V zloglasno taborišče smo vstopili nekje od enajstega do dvanajsteга septembra.

Bil sem eden zadnjih iz našega transporta, ko smo stopali v taborišče in sem zaprepaden gledal, kako je neki esesovec bral enega izmed mojih prijateljev, ki ni mogel tako hitro hoditi. Prijatelj je nekoliko šepal in je poleg brca dobil tudi s kopitom po rebrih.

Šli smo do kopalnice in pred prho nas je ogovoril komandant taborišča:

»Zapomnite si, da niste več v Italiji, v Nemčiji ste. In tu je treba ubogati in delati, če hočete kdaj spet videti svoje družine. Če se ne boste ravnali tako, je nam pač vseeno, če umre eden, sto, tisoč ali pa vsi.«

Tako nam sploh ni preostajalo drugega, kot da smo se zamislili nad besedami, ki so prihajale iz ust besnega esesovskega kapetana.

Tako je bila naša usoda zapečatenata.

Ubogati torej, delati, nato pa še lakota, ki je bila strahotna, o njej pa še nismo vedeli, le predstavljali smo si jo.

Pred kopalnico smo se morali sleči do golega in ko smo to storili, so nam pobrali še uro, prstan ali karkoli vrednega.

Nato je neki esesovec grdo zakričal: »'rein!« To je: »Noter!« In stopili smo v kopalnico.

Videl sem, kako so na tleh ležale salame, sir in kruh. Pri vходу v kopalnico je stal človek, ki je bil zadolžen za razkuževanje. V roki je imel čep, ki ga je namakal v neki snovi in nas nato z njim podrgnil pod pazduhami, med nogami in sploh po poraščenih delih telesa.

Stopili smo v nabito polno kopalnico, ki je imela okrog tristo tušev — nas je bilo okrog petsto ali celo še več.

Lepo smo se osnažili, seveda smo dobili tudi milo, in prišli po drugi strani ven čisti kot angelčki.

Tedaj je nastala prava komedija — dobil si obleko, ne glede na to, katera številka ti je pristajala. Debele glave so pokrili z majhnimi kapami, dolgini so dobili prekratke hlače, pritlikavci pa predolge...

Nogavic ni bilo, namesto čevljev pa smo dobili cokle, vsaka je bila izdelana iz enega samega kosa lesa, da smo že po nekaj sto metrih imeli noge vse krvave. Posebno v primeru, da ti je bilo obuvalo pretesno ali preveliko.

Po kopanju so nas razdelili v skupine po deset in nas odpeljali na 25. blok.

Blok je bil namenjen italijanskim ujetnikom. Sestavljen je bil iz treh velikih in treh manjših sob. Vanje so Nemci natrpali tisoč osemsto ljudi.

V vsaki sobi je za »glavarja« veljal kak starejši ujetnik. Prav tako je eden veljal za zapisnikarja, nanj si se obrnil, ko si kaj potreboval.

Za vse ujetnike pa je bil odgovoren tako imenovani »Block Ältester«, poveljnik celotnega bloka.

(dalje prihodnjič)

nja. Tudi katoličani nismo pri tem izvzeti. V primeru uvodnika V. Žerjale pa mislimo, da nima smisla ga napadati in se kregati, ker ne vsebuje prav ničesar, kar bi bilo »nazadnjaško«. Če je torej Odinea Zupin hotela napasti KG, je to storila v povsem neprimeren trenutku, ko ni bilo nobenega razloga za tako gesto. Saj je celo tržaško »Delo« pred nekaj meseci priznalo, da se v slovenskem katoliškem taboru nekaj premika in je to dejstvo tudi pozitivno ocenilo. Komunistični časnikarji očitno pogosteje in pazljiveje sledijo pisanju KG kot pa Odinea Zupin, ki je sama priznala, da ga le redkokdaj prebere. Če bi ga pogosteje prebiral, bi imela mogoče drugačno mnenje o njem.

Šolske maše

Ponesrečeno in dvoumno okrožnico šolskih oblasti so nekateri ravnatelji slovenskih šol na Tržaškem razumeli kot jim je prijalo in tako so prepovedali šolske maše ob koncu šolskega leta. Naredili so čisto ideološko dejanje in oropali slovenske učence in dijake za tradicijo, ki je dajala neko vsebino zadnjemu šolskemu dnevu. Verni starši bodo torej morali v prihodnje šolske maše posebej zahtevati. To bo pomenilo novo delitev otrok in staršev.

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

XV. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1989. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

BESEDE ZA RAZMISLEK

Prijetno je v hladnem večeru se sti v naslonjač, ko se je dnevni živžav že polegel, in se zatopiti v šelesteče vesti, ki jih zbira današnji svet. Navadno se včasih bolj, včasih manj prizadeto zgražamo nad zločini, prevzamejo nas zanimive novice, jezimo se nad spornimi mnenji. Ob novici, ki omenja mlade ljudi in mamila, navadno zmajemo z glavo, češ, kam drvi današnji svet in že obrnemo časopisno stran, da bi poiskali »tisto« bolj zanimivo. Če se pa v ta svet mamil nenadoma zapletejo naši ljudje, mladi fantje in dekleta, ki smo jih morebiti videli rasti, ali pa sicer to ne, vendar jih njihova imena postavljajo zelo tesno ob nas, ob našo manjšinsko stvarnost, potem že ne moremo z brezbrizno lahkoto obrniti časopisne strani. Pa ne zato, ker bi hoteli iz radovednosti hlastniti po novici, marveč, ker so naenkrat veliki problemi iz velikega sveta zevnili proti naši mali, skoraj še nerealni stvarnosti.

Tako je sedaj vrsta na nas, da si postavljamo že retorično vprašanje, ali je mamilo nujno zlo? Sprašujemo se, kdo je kriv, da mladina zaide na taka pota? Radi poudarjamo razliko med lahкими in težkimi mamili. Pretekamo se, ali je že tisti narkoman, ki le enkrat poskusi mamilo in se mudimo pri celi vrsti obrobni problemov, ki z začetnim vozlom nimajo veliko stika. Nema lokrat nas preseneti, (kakor če bi bilo v takih primerih le naše mnenje merodajno), mnenje prijatelja ali znanca, ki je v svojih razmišljanjih zaoral popolnoma novo brazdo ob naši.

Sami preiskovalci so osupli nad vrsto mladine, ki so jo zajeli — tako nas obveščajo sredstva obveščanja. To niso izobčenci iz družbe, pravijo, mladinci, ki životarijo na robu. Solidarnost njihovih položajev, resnost njihovih družin vpliva nov strah, pravijo, strah, da bo take primere težko odkriti, saj ne izhajajo iz socialno ogroženih družin, ki jim je, vsaj tako se zdi, nekaj takega že skoraj usojeno.

Potentakem bi pričakovali, da se za tiste, ki izhajajo iz ogroženih družin, ki jim grozi večja nevarnost v zvezi z mamili, že dela vse, da bi jih pred tem obvarovali.

Res je: socialni položaj zajete mladine je bil tak, da »jim nič ni manjkalo«. Morda pa so česa imeli preveč, kot je včasih poudarjala vaška mo-drost.

Danes v vaški razgovor o mamilih, ki zasvajajo tudi naše ljudi, največkrat zmečemo vse v eno vrečo, kar je v zvezi s tem. V njej so znanje s televizijskih nadaljevanj, podatki iz revij, včasih drobci radijskih razprav... In kar naprej govorimo o problemu zasvojenosti z mamili, kakor da se ni med nami še uresničilo še nekaj hujšega: načrt, kako mamilo razpečevati in zasvojiti še nove mlade ljudi. Če nam zasvojenost morda še vzbuja sočutje in usmiljenje, nam razpečevanje mora vsaj dati misliti.

Naša narodnostna samoobramba nam narekuje, da hočemo o Slovencecu misliti vedno najbolje. Prekrški Slovencev vsaj nekatere izmed nas še bolj kot druge začudijo, razžalostijo, razočarajo. Tako smo bili namreč navajeni. Učili so nas, da se moramo kot Slovenci lepše vesti. Bili smo za svoje slovenstvo odgovorni v prvi osebi.

Morda pa je danes predmet splošne dekadence pod banderom naprednosti duha tudi posameznikova odgovornost ali vest.

S trditvijo, da je naša mladina prešibka, si razlagamo njihovo popuščanje in zlome ravno v trenutkih preizkušnje.

Kako naj bi naši mladostniki tudi ne bili šibki, če pa se jim starši že od malega nadomeščamo, ko je treba kaj težkega opraviti ali se pred čim braniti. Odpornost nam vendar dajejo izkustva. Sedaj pa, če ne stanujemo ravno blizu šole, ga takoj v strahu, da bi naš otrok srečal neprimerne osebo ali se preveč utrudil, odpeljemo od pouka domov z avtom. Če se po naključju zgodi, da pridemo

peš po otroka, si takoj optamo na rame njegovo šolsko torbo. Nismo več sposobni zahtevati, naj naš otrok doma izvede vsaj nekaj najosnovnejših opravil, da bi tudi on zavestno prispeval k vodenju vsakodnevnega domačega življenja. Saj je revček tako obremenjen. Še k maši ga ob nedeljah ne pošiljamo več, da bi se le naspal!

V začaranem krogu svojih protislovij tako nadomeščanje opustimo le tedaj, ko ga zamenjamo z brezbriznostjo in nerazpoložljivostjo. To nam narekuje naših tisoč dnevni obveznosti, ki jih ni mogoče prenesti na kasnejši čas. In ravno v trenutkih, ko bi nas naš otrok morebiti najbolj potreboval! Stisne me v srcu, ko pomislim, kolikokrat niso moji otroci mogli čutiti tiste topline, ki so jo potrebovali, ko so bili bolni ali jih je mučil problem, ki je bil za nas tako majhen, da zanj sploh nismo vedeli, njim pa je prerasel čez mejo zdržljivega.

Včasih se nam le zazdi, da smo pretiravali: svojo prebujajočo se ljubezen preobrazimo v novo napako in kupimo otroku modno igračo, za katero smo se pred izložbo desetkrat zaklinjali, da je ne bomo kupili. Enajstič smo se pa z njo odkupili za lastno pregreho.

Res nismo vedno tako ekstremni, vendar imajo otroci še zmeraj preveč tega, kar v resnici ne potrebujejo ter premalo onega, kar bi jih opogumljalo pri njihovi samostojni poti v življenje.

Samostojnost — čarobna beseda. Kakor če bi to bilo nekaj, za kar se ni treba truditi, še posebej takrat ne, ko jo dosežemo. Mogoče so ravno v tem naša najhujša protislovja. V tem, da si iz našega ali iz življenja naših sinov in hčera odmišljamo trud in napore, tako da morda sami odraščajo v prepričanju, da jim je ves svet nekaj dolžen, da so pravi cilji le tisti, ki pomenijo brezskrbnost in takojšnji učinek, da je denar vse.

Na tak način si moremo razlagati tudi slo po čim večjem in lažjem zaslужku, ki je morda prevzela nekaj fantov, da so si omislili razpečevalno mrežo mamil na svojo roko. Nič jih pri tem ni zadržalo, niti nesodobna »ljubezen do bližnjega«, niti tako proslavljeno slovenstvo. Pripravljeni so

-ka: 1317 a *lelcha de Drasina* (CAP Q, c.24r. in 26r.). Leta 1508 je ime prisotno v Benečiji: *Hlena quondam cocean vaziz de taipana* (ČERNJEJSKI RKP., c.5v.; Helena rajnega Kocjana Vacic iz Tipane).

Učena imenska oblika z začetnim *H* se je ohranila naj-češče v krajevnih imenih, ki so povezana naravnost s češčenjem svetnice: Sv. *Helena* je ime številnih zaselkov po vsem slovenskem prostoru. Trije taki zaselki so na Koroškem in sicer pri Sodraževi (nem. Zedras) v Rožu, pri Podpeci in pri Ravnah (ATLAS 30/A2, 61/B1, 63/B2), pri Črni na Koroškem imamo poleg njih še vodni imeni *Helenski potok* in *Helenski slap* (61/B1, SVI 0). Trije zaselki nosijo ime po sv. Heleni tudi na skrajnem slovenskem Zahodu in sicer pri Logjeh, pri Jenkovem in pri Čedadu (98/B1, 118/B3, 118/A1: pri slednjih dveh ATLAS ne pozna italijanskega imena). Nadaljnji trije zaselki s tem imenom so na Dolenjskem pri Dolskem, pri Mirni in pri Šentjerneju (128/B1, 151/B2, 172/A1), po en zaselek še pri Šentjurju (114/B2) in v Prekmurju (7/A3). Predzadnjemu zaselku pozna KEBER 195 obe imeni Sv. *Lena* ali Sv. *Helena*. En sam priimek je izpeljan iz učene oblike svetniškega imena in sicer *Helenec* (KOŠTIÁL 564, odsoten v vseh drugih virih).

Pri vseh priimkovnih oblikah, ki lahko izhajajo iz osnove ljudskega imena *Jelena* ter iz hipokorističnih oblik *Jela* in *Lena*, moramo biti skrajno previdni zaradi možnega križanja z nekaterimi zelo produktivnimi imenskimi osnovami, tako da je včasih nemogoče ugotoviti pravega izvira priimkov in mikrotoponimov. To so osnove zoonima *jelen*, iz katerega so gotovo nastala številna gorska in ledinska imena, ter enakoglasnega zooantroponima *Jelen*, iz katerega so se gotovo razvile številne priimkovne, posebno patronimične oblike. Nadalje moramo računati na dendronim *je(d)la* in njen današnji potomec *jélka*. Končno moramo računati na možno interferenco hipokorističnih oblik *Lena*, *Lenka* iz hagonima *Magdalena*. Ni prav nič čudno, da so se slovenski imenoslovci doslej izognili razlagi teh imen z edino izjemo KOŠTIÁLA 564, ki omenja le primorski priimek *Jelinčič*. Tudi KEBER 195, ki sicer naniza nekaj srbskih in hrvatskih priimkov, o slovenskih molči.

Naj skušam s potrebno previdnostjo in rezervo nanizati nekaj kategorij priimkov in krajevnih imen, ki utegnejo biti iz našega hagonima, a naj hkrati opozarjam na možna križanja in interference. Pri velikem številu manjšalnih/ patronimičnih priimkovnih oblik je na dlani možnost križanja z zooantroponimom/priimkom *Jelen*. Te so: *Jelenc* (ZSSP Štajerska, Gorenjska, Notranjska, LJ, NM; TS), *Jelenec* (ZSSP NM, Radovljica, Kočevje), *Jellenz* (ZSSP CE), *lellenz* (TS); *Jelenič* (ZSSP Dolenjska, Štajerska, LJ, Gorenjska, Ilirska Bistrica), *Jelenich* (TS); *Jelenčič* (ZSSP Litija, Gorenjska, MB); *Jelenka* (ZSSP MB); *Jelenko* (ZSSP Štajerska, LJ); *Jelenkovič* (ZSSP Sežana), *Jelenkovich* (TS). S temi priimkovnimi oblikami sovpadajo nekateri mikrotoponimi: *Jelenc*, zaselek pri Zgornji Ščavnici (ATLAS 18/B2; vendar že istovetno gorsko ime na Hrvaškem, nedaleč od slovenske meje, ATLAS 216/A1, povečuje verjetnost interference z zoonimom in celo z dendronimom, če ga primerjamo z ženskim spolom gorskega, vodnega in zaselkovnega imena *Jelenc*, ATLAS 111/A2, B2, B3 in 160/B2), *Jelenčar*, ime zaselka, in *Jelenčarjeva peč*, ime vrha (ATLAS 111/A2, torej v neposredni bližini treh krajev z imenom *Jelenc*, kar zmedo še poveča!), *Jelenko*, ime dveh zaselkov pri Dravogradu in Vitanju (36/B1, 65/B3), ter *Jelenkov graben*, vodno ime pri Dravogradu (ATLAS 36/B1, SVI 0).

Pri redkejših priimkih *Jelenik* (ZSSP NM, MB), *Jelencvec* (ZSSP MS) in *Jelenšek* (ZSSP Metlika, Laško) že zaradi formantov lažje nagibamo k razlagi iz zoonima in den-

dronima, kar velja seveda za enakoglasne in podobne mikrotoponime, prim. SVI I, 238 p.g. *Jela* in 239 p.g. *Jelenica*.

Pri številnih priimkih imamo v drugem zlogu *i* in naša zadrega pri njih raste. Kaj reči na primer o priimku *Jelina* (ZSSP CE, Kočevje), *Jellina* (SPZM Sovodnje ob Aborni)? V zadnjem primeru je lahko povezati priimek s krajevnim imenom *Jelina*, it. *Jellina* pri Mašerih pod Matajurjem, ki ga ZUANELLA TOP 1980/5 razlaga iz dendronima, pa naj še dodam, da se z njegovo razlago strinjam. Je v prvem primeru moč izhajati iz apokopirane hipokoristične oblike *Jela* iz našega hagonima, iz katere je priimek lahko nastal z imenotvornim formantom *-ina*? Razlaga ni videti bosa, a primer se mi zdi preveč izoliran, da bi mogel pri ti razlagi resno vztrajati.

Kaj reči še o priimku *Jelinčič* (ZSSP Logatec, Štajerska, LJ, Primorska), *Jelincic* (TS), *lelincic*, *lelincich* in *lellingiz* na Tržaškem za fašizma → *Gellini* (PIZZAGALLI 138,233)? Na prvi pogled predstavlja le pisno varianto že navedenega *Jelenčič*, a ima v Trstu močnega konkurenta v priimku s prehodom začetnega *Je-* v *I-* *Illincich*, *Illincig* → *Illeni*, *Illini*, *Gellini* (PIZZAGALLI 116,138,234)? In kaj še o *Jelinek* (ZSSP Štajerska, LJ), *Jellinek* (TS), o *Jelinger* (ZSSP LJ), o *Jelinšček* (ZSSP GO)? So vsi ti priimki variante onih, ki imajo *e* v drugem zlogu? So izvedeni iz antroponima *Jelina*? So tujega izvira? Ne upam si nič skleniti, ker nimam na razpolago primerjalnega in zgodovinskega gradiva.

Enako v škripcih sem, ko moram obravnavati priimkovne oblike in krajevna imena, ki so lahko nastala iz hipokoristikov našega hagonima. Nekaj metronimikov iz njih so lahko *Jelič* (ZSSP CE, Kočevje: torej isti kraji, v katerih je doma priimek *Jelina*, kar seveda povečuje možnost, da je zgornja domneva upravičena), *Jelic* in *lelich* (TS), iz manjšalne imenske oblike *Jelica* še *Jelicich*, *lelicich* (TS); *Jelčič* (ZSSP Brežice, LJ, NM), tudi ime zaselka na Bizelskem (ATLAS 156/A1), naselja *Jelični Vrh* pri Godoviču (ATLAS 143/B1, a pri tem imenu lahko konkurirata tudi razlaga iz dendronima in zoonima, v bližini je gora *Jelenshek*). Na tem mestu moram omeniti izrazito zahodno priimkovno obliko *lelletich* (SPZM UD; TS → *Gelletti*, *Gelleti*, prim. PIZZAGALLI 138,233). Komaj si upam dodati *Jellek* (ZSSP MB), *Jelek*, ime zaselka pri Slovenskih Konjicah (ATLAS 92/A2).

Pri priimkih, ki izhajajo iz osnove *jelov-* in reducirane osnove *jelu-* moram dajati prednost razlagi iz dendronima in jih zato ne navajam, čeprav me številni patronimični ali metronimični priimki na *-ič* tipa *Jelušič* s številnimi pisanimi variantami tudi in predvsem na skrajnem slovenskem Zahodu vznemirjajo in bi jim lahko nakazal več rešitev, a tega si spet ne upam brez primerjalnega in zgodovinskega gradiva.

Pri priimkih, ki izhajajo iz osnove *Len-* lahko sicer domnevamo tudi aferetični hipokoristik hagonima *Helena*, toda zaradi veliko večje frekvence jih bomo rajši obravnavali v zvezi z imenom *Lenart* (*Leonardus*) in *Magdalena*.

Preostane še kaka redka priimkovna oblika, ki nas postavlja pred nove probleme, na primer *Jelašič* (ZSSP LJ).

Nobeno svetniško ime me ni doslej spravilo v take škripce, vendar je treba probleme vsaj postaviti, da se bomo lahko približali novim gotovostim.

Hellarius

Hellarius, oglejski mučenik skupaj z *Achatiom* menda v 3. stoletju; za zgodovinske podatke gl. p.g. *Achatius*. Ča-

stijo ga tudi v Benetkah, kjer mu je posvečena župnija. (DE FELICE COG 118 p.g. *Éllo*) Etimologija imena ni povsem jasna, mnogi ga vzporejajo z imenom *Hilaris* po pridevniku *hilaris*, gr. *hilarós* »vesel, vreden«. (DE FELICE COG 146 p.g. *Ilari*) Njegovo češčenje se je med Slovence širilo od 11. stoletja in ime srečamo bodisi v obliki *Eler* (kar je lahko pod vplivom furlanščine), bodisi v slovenski obliki s predjotacijo *Jéler*: 1377 *Elerus*, kmet v Čiginju (KOS I,65), ok. 1200 *Eller*, posestnik v Hraščah (KOS II,108), 1393 *Heleerus*... [in *Villanova*] (v Zavarhu, CASTELLO 37), 1499 *Elar*, kmet v Vrabčah (KOS II,253), 1523 *Elar Sannta*, župan v Japnišču (KOS II,161); predjotirana imenska oblika živi le v današnjih priimkih *Jelar* (ZSSP KR, CE, LJ), *Jellar* (ZSSP KR), *Jeler* (ZSSP osrednja Slovenija), v iz njega izpeljanih dvojnih patronimikih *Jelarčič* (ZSSP GO), *Jelaršič* (ZSSP Krško), *Jelerčič* (ZSSP LJ, Gornji grad, Primorska) in *Jeleršič* (ZSSP Dolnja Lendava, Sežana), na Tržaškem *Jellersitz* za fašizma → *Illesi* (PIZZAGALLI 116). V morebitne izpeljanke v obliki aferetičnega hipokoristika z osnovo *Jel-* se iz previdnosti ne spuščamo zaradi gotovih interferenc s številnimi drugimi imenskimi osnovami.

Pač pa moramo registrirati priimkovne oblike brez predjotacije na ozemlju SRS: *Eler* (ZSSP CE), *Elaršič* (ZSSP GO), *Eleršič* (ZSSP LJ), morda tudi *Eleršak* (ZSSP LJ) in *Eleršek* (ZSSP Krško), posebno oblike z geminato: *Eller* (ZSSP CE, LJ, PT) in *Ellero* (ZSSP Slovenj Gradec). Slednji dve izpričujeta furlansko migracijo v naše kraje, saj je priimke najti le ob cestah, po katerih so se Furlani premikali proti srednji Evropi. Pri prejšnjih je več razlag na voljo.

Priimkovne oblike brez predjotacije v Trstu (*Eler*, *Eller*) so verjetneje naravnost furlanskega porekla, medtem ko predjotirane oblike in patronimične oblike so slovenske: *Ielercic*, *Iellersitz*, *Jelercic*.

V toponomastiki je ime izpričano v *Élerjih* pri Kopru (množina priimkovne oblike, poslovenjeno v *Jélarje*) ter v imenu zaselka *Jélaršče* v Batah: slednje ime je izpeljano iz priimkovne oblike *Jélar* s formantom *-išče* za krajevna imena (ATLAS 194/A2, 120/B3).

Henricus

Staro germansko ime *Haimirich* je sestavljeno s *haimi* »hiša, domovina« in *rik* ali *rikja* »bogat, mogočen« ter pomeni nekako »gospod v svoji domovini«. Cerkev časti 15. julija sv. Henrika I., cesarja in pričevalca (dejansko je to bil Henrik II., ki je umrl 13. julija 1024.), drugih svetnikov s tem imenom MARTYROLOGIUM ROMANUM ne omenja, pač pa jih drugi hagiografski viri navajajo v velikem številu. Ime se je razširilo po Evropi z Goti in so ga razni jeziki prilagodili s številnimi spremembami začevši z latinskima oblikama *Henricus*, *Henricus* (TAGLIAVINI I,234, II,162 in 291).

Ime je pri nas izpričano od X. stoletja naprej (KEBER 196), a gre povečini za tujce ali za ljudi, za katere ne moremo z gotovostjo domnevati, da so res bili Slovenci. To velja za ljudi, ki jih viri navajajo z imensko obliko *Henrich*, *Henricus* ipd. začevši s 1090 *Henricus de Guriza* (GZS) in še ok. 1240 *Henricus*, kmet na Bili (KOS II,298 in za njim KEBER 196 poznata samo italijansko krajevno ime Resutta), ok. 1300 *Henricus clericus*, posestnik v Šempetru (KOS II, 280). Sicer je ime odsotno v virih s skrajnega Zahoda (CASTELLO, ČERNJEJSKI RKP.). V Trstu se v poznem srednjem veku ime pojavlja v pisanih oblikah *Henricus*, *Enricus*, *Indrigo*, v ženskem imenu *Indrica*, v izpeljanih oblikah *Enrigolus*, *Rigolus*, *Endrigucius*, *Indrigucius*,

Indrigutius, pri dveh Istrijanih še *Indrigho*, *Indrico*, a je pri večini izključiti, da bi pripadali slovenskemu delu prebivalstva.

Pač pa nosijo Slovenci na Zahodu druge imenske oblike, ki gotovo izhajajo iz istega hagionima, začevši z imenom, ki je izvedlo asimilacijo *-nr-* → *-r-*: 1373 *Hericus*, kmet v Trtniku (KOS I,82). V tem primeru je gotovo izključiti vpliv imena *Erik*, sicer sorodnega z našim, ki ga je nosil sv. Erik, švedski kralj in mučenec (TAGLIAVINI II,162).

Tržaški Slovenci nosijo v poznem srednjem veku drugo imensko obliko, ki se je razvila iz našega hagionima, in sicer *Aimericus*, *Aymericus*, *Almericus*, *Almerigus*, *Mirigo*, ki je tedaj modno ime in ga nosijo v mestu prebivalci vseh narodnih komponent. Naj navedem Slovence: 1275 *presentibus*... *Aimerico notario quondam* (sledi nečitljivo ime) *de Rifemberg* (SSMM 667), 1325 *domus Vulcine dicti Sbrigalot et fuit quondam Aymerici Lisiča*... in *contrata Cavane*; *domus Aymeria* (sic) *Babich* (MARSICH), 1352 *Almerigus Walla* (BM, to je A. Hvala) idr.

Danes je najlažje spoznati priimkovne oblike, ki ohranjajo nemško ime, in nemške hipokoristične oblike, ki so se v manjši ali večji meri prilagodile slovenskim pisnim navadam, in to izključno v mejah SRSlovenije: ZSSP izpričuje priimke *Heinrich* (MB, LJ), *Hejnrih* (MB); s formantom *-er/-ar* izpeljane *Heinrichar* (KR, LJ), *Heinrihar* in *Hainrihar* (KR), *Hajnrihar* (Gorenjska, LJ), *Hajnriher* (Gorenjska), *Heiriher* (NM); hipokoristične oblike *Heinz* (LJ, MB), *Heintz* (MB); *Haic* (MB), *Hajnc* (Štajerska), *Hainc* (Dravograd), *Haiz* (LJ); od tod naprej moramo iz previdnosti omenjati druge priimkovne oblike z rezervo, saj so lahko nastale iz drugih osnov ali so lahko izid križanj ter interferenc. To velja za priimek *Hein* (MB), *Hajn* (Kamnik), *Heim* (GO); *Heine* (Gorenjska, MB), *Hajne* (Štajerska); *Hajni* (Konjice), *Hajny* (MB); *Hajna?* (Postojna); *Heiner* (MS); *Heinicke* (LJ); *Heindl* (MB); *Heindler* (MS): vse te priimkovne oblike so pretežno nemške in nosilci so bili sprva v glavnem Nemci, toda na Štajerskem in Gorenjskem lahko računamo tudi na nemško zapisovanje slovenskih priimkovnih oblik, ki so se razvile iz nemškega hagionima. To je videti več kot verjetno spričo skupine priimkovnih oblik, ki razširjajo nemški hagionim ali njegove hipokoristične oblike z izrazitimi slovenskimi formanti: *Hajnže* (Dravograd); *Hainžič*, *Hajnžič* (Štajerska); *Heinšek*, *Hajnšek* (Štajerska, slednja tudi v LJ); *Heinčko* in *Heinško* (MB).

Enaka previdnost nas mora voditi, ko jemljemo v poštev v zvezi z našim hagionimom priimkovne oblike z osnovo *Hin-*: *Hintz* (MB); *Hintze* (PT); *Hinč* (LJ), *Hinič* (MB); in še *Hinek*, *Hinček*, *Hinčik* (LJ) ter *Hinčič* (Sežana).

V zvezi s temi imenskimi oblikami, ki izhajajo iz nemške imenske osnove, lahko s še večjo previdnostjo, kar z rezervo omenjam nekaj krajevnih imen: *Hajnc*, zaselek na Kobanskem (ATLAS 13/B3), naselje *Hajnsko* (ATLAS 115/B2) pri Celju ob vodi *Hajnščici* (KLS III,369, SVI 0, ATLAS 115/B1 navaja ime *Hajnski potok*), naselje *Hajndl* pri Ormožu (ATLAS 72/A3), *Hajnž*, zaselek ob *Hajnževem grabnu* v Rožu (ATLAS 57/B2), *Hajnževo*, zaselek pri Bresternici (ATLAS 41/B1), *Hajnžič*, zaselek na Pohorju (ATLAS 39/A3); gora *Hinčev hrib* na levem bregu Drave (ATLAS 69/B2), zaselek *Hinjce* pri Sevnici (ATLAS 152/B1) ob vodi *Hinji* (ATLAS 152/A-B1), naselje *Hinje* pri Žužemberku (ATLAS 169/A3) ter istoimenski zaselek ob istoimenski vodi pri Radečah (ATLAS 132/A3).

GLONAR I,62 in 471 istoveti slovensko ljudsko imensko obliko *Areh* s hagionimom *Henrik*, a ta podatek je odsoten pri vseh slovenskih etimologih in imenoslovcih. Tudi v tem primeru se moram vsekakor sklicati na previdnost,

ko navajam skupino priimkovnih oblik in krajevnih imen, ki so lahko v zvezi s pravkar navedeno obliko. Priimek *Areh* (ZSSP Gorenjska, Štajerska, NM, Notranjska) in imena zaselkov *Sv. Aréh* pri Vonjarju in na Pohorju (ATLAS 116/A2, 67/A1), *Areh* pri Slovenjem Gradcu (63/A1), vzpetine *Areh* na levem bregu Drave (69/A1), zaselkov *Aréh* v Zilji in pri Podvelki (28/A3,39/B1), gore *Arihova peč* v Zilji (28/B3); z moderno vokalno redukcijo imamo priimek *Arh* (ZSSP Gorenjska, Štajerska, NM, Notranjska), *Arch* (ZSSP LJ, Kočevje, na Tržaškem za fašizma → *Archi*, prim. PIZZAGALLI 180), zaselka *Arh* pri Litiji in pri Brežicah (ATLAS 129/A2,155/B2), *Arhi* pri Izlakah (110/B2), gora *Arhov hrib* pri Litiji (129/A2); s formantom *-ar* izpeljani priimek *Arhar* (ZSSP Gorenjska, Štajerska, Logatec, LJ, Kočevje), zaselek *Arhar* pri Idriji (ATLAS 123/A2); s formantom *-nik* izpeljana priimkovna oblika *Arhnik* (ZSSP Radovljica). Delj si ne upam.

Heribertus

Staronemško ime *Heriberah*t razlagajo iz *heri* »množica, vojska« in *berah*t »bleščeč, slaven« (KEBER 196). Cerkev praznuje 16. marca sv. Heriberta, kölnskega nadškofa (+ l. 1021 — LETO SVETNIKOV I,742-745). Slovenska imenska oblika *Hêrbert* sovпада z moderno nemško obliko *Herbert*. V poznem srednjem veku ni najti na Slovenskem nosilcev tega imena, ki bi bili zanesljivo Slovenci. Ime je odsotno v krajevnem imenoslovju in komaj opazno med priimki.

Poleg očitnega nemškega priimka *Herberstein* (ZSSP PT, Slovenj Gradec), *Herberštein*, *Herberštajn*, *Herbertstein* (PT) imamo še nekaj drugih, ki utegnejo biti iz naše gagonima. Prvinsko ime samo je lahko ohranjeno, po onemnitvi končnega *-t*, v priimku *Herber* (MB), *Herbar* (PT), morda celo, z disimilatoričnim izpadom prvega *r*, v oblikah *Hebar* (Štajerska, LJ), *Heber* (Kamnik, Štajerska) ter v izpeljani obliki z nemškim formantom *Heberle* (Gorenjska, Postojna). Dalje lahko izpeljemo nekaj priimkovnih oblik iz apokopiranega hipokoristika *Herb z nekaterimi slovenskimi formanti: *Herbe* (Kočevje), *Herbaj* (Dolnja Lendava), *Herbič* (LJ), *Jerbič* (LJ, MB), morda tudi *Herblan* (Logatec, Postojna), čeprav kaže formant *-(j)an* prej na izvorno ime (etnik) kakor na izpeljanko iz osebnega imena.

Hermagoras

Sv. Mohor naj bi po legendi bil učenec sv. Marka, prvi oglejski škof, obglavljen skupaj s sv. Fortunatom 12. julija (BRATOŽ 41 ss.). Latinsko ime *Hermágoras* ponavlja grško *Ermagóras* in je sestavljeno z imenom grškega boga *Ermesa* in samostalnikom *agorá* »zbior, svét« in pomeni morda »Ermesov svét«, metaforično torej »srečen« (TAGLIAVINI I,231).

Spada med svetnike, ki so jih častili le v oglejskem patriarhatu, in je bil v preteklosti izredno priljubljen med Furlani, pri katerih se je uveljavila imenska oblika *Macòr* (PIRONA 1529), in med Slovenci z imensko obliko *Môhor*, ki je danes zelo redka (KEBER 301).

Ime se pojavlja v tržaških virih v XIV. stoletju s pisanimi oblikami: poleg latinske 1316 *Ermacora* (CAP Q, c.10r. v zvezi *Bilisa Iusti Ermacori*) beremo pri istem nosilcu še obliko Ramakora: 1310 *a Billissa Ramachori* (CAP R c.13r. in 59v.), to je Biliša, Mohorjeva hči; tergestinsko furlansko imensko varianto beremo 1345 *Veçeglio condam Macho-*

rii Brentarii (BLOISE) in 1446 *Maccori de Lastaviça* (MARSICH), pozneje še XVII-XVIII stol. *Macor Babich* (F. MARENZI), medtem ko je slovenska imenska oblika izredno pogostna, saj jo beremo le v virih iz XIV. stoletja kakih petdesetkrat: 1304 *Mocor, Mocor Prosinez* (MARSICH), 1308-10 *Mocor de Butigna, Mocor Butigne* (CAP R c.11v., 35r., 50r.), *Mocor butigliaro* (c.25v., 61r.), *a Mochor sclavo* (c.40r., 59v.), *a Mochor* (c.63r.), *Mocor de Butigna* se pojavlja še štiriinidesetkrat med leti 1316 in 1320 (CAP Q), 1311 *vinea Muchor de Prosecho* (SSMM 673,17r.), 1312 *Mocor filio quondam Prodani de Sella supra Montefalconem* (PARENTIN), 1314 *Suffia vedova di Mochor de Butigna* (PARENTIN), 1352 *Mochor de Sclavina condam Soubani*, 1354 *Moc[h]or filius Bonusii de Sancto Johanne, Mochorus de Sancto Johanne, per Sominem filium Mochori de Suta* (BM), 1357 *a Mochor [de] Suxta* (CAP QD c.5v., 20r.) in še in še.

V Terski dolini 1393 *Ducius quondam Hermacora... in Cuya*, to je v Kujiji, in *in Cesargis... Hermacora decanus*, to je v Teru (CASTELLO 116,131), odtod pozneje hišno ime *Macorigh* v Bardu od XVII stoletja (LCI) dalje.

Od najstarejšega Mohorja, ki se pojavi v slovenskem prostoru ok. 1200 *Mochor, villicus* v Sovodnjah (KOS 107) srečamo sploh mnogo ljudi na Zahodu, ki so zapisani *Machor, Machoras, Macor, Mochor* (KOS...), pri čemer pride pogostoma do križanja med slovensko in furlansko imensko obliko.

Imenska oblika *Môhor* se je ohranila v priimku *Mohor* (ZSSP Gorenjska, Štajerska, Logatec, LJ, NM, Idrija; KOŠTIÁL 564 Koroška; TS, Milje), *Mocor* (TS); poleg te oblike srečamo še druge s spremembami vokalizma, ki so posledica narečne izreke, naglasnih pregibov in pisnih konvencij: *Mohar* (ZSSP Gorenjska, Štajerska, Notranjska, LJ, NM, Kočevje; KOŠTIÁL 564 Koroška); *Mahor* (ZSSP Štajerska, NM, Radovljica), *Machor* (TS; tu za fašizma → *Maccari*, prim. PIZZAGALLI 144); *Mihor* (ZSSP Črnomelj, LJ; KOŠTIÁL 564 Koroška); priimkovna oblika *Makor* (ZSSP LJ, za fašizma v Trstu → *Maccari* in *Macori*, prim. PIZZAGALLI 144,258) je verjetno le pisna varianta furlanske imenske oblike, ki se je ohranila v priimku *Macor*, razširjenem tudi pri nas (TS in provinca; za fašizma so poitalijančili tudi to furlansko priimkovno obliko → *Maccari*, tako v Gradežu in v S. Canzian d'Isonzo, prim. PIZZAGALLI 165,170).

Vse te imenske oblike postanejo osnova za izpeljane priimke začeni s patronimiki na *-ič*: 1498 *Marin* in *Tomas Mochoruc* v Velikem Otoku (KOS II 227), *Mohorič* (ZSSP vsa Slovenija), *Mohorič* (ZSSP Ilirska Bistrica); *Mohorč* (ZSSP Gorenjska); *Moharič* (ZSSP KR, LJ); 1494 *Martin Mahoritz* v Devinu (KOS II 206), 1498 *Clement Macharutsch* v Rakeku (KOS II 230), *Mahorič* (ZSSP Štajerska, LJ, GO); *Mihorič* (ZSSP Štajerska); pisna varianta *Makorič* (ZSSP GO), za fašizma v Trstu *Makoric* in *Makorig* → *Maccari* (prim. PIZZAGALLI 144) utegne biti istovetna s hibridno priimkovno obliko *Macorig* (SPZM Benečija in širok pas zahodno od jezikovne meje med UD in Corno di Rosazzom; TS; tu za fašizma → *Maccari, Maccori*, prim. PIZZAGALLI 144,257), 1602 *Matia Macorigh* v Hostnem (MISSIO), *Macorigh* (SPZM Čedad, Neme, Tavagnacco, UD, Lignano).

Enkratna je priimkovna oblika z manjšalnim/patronimičnim formantom *-(e)c*: *Mohoraz* (TS), *Makoraz* → *Maccacci* (PIZZAGALLI 144) in še ta kaže na benečanski ali na istrski izvir, a iz podobne oblike so se razvil novi patronimični priimki na *-ič*: *Mohorčič* (ZSSP vsa Slovenija), *Mohorcic, Mohorcich* (TS); *Mahorčič* (ZSSP CE, LJ, Sežana), *Mahorcic* (Dolina, na Tržaškem za fašizma → *Maccari*,

prim. PIZZAGALLI 144), *Mahorcig* (KOŠTIÁL 564 Primorska), *Mahorzshizh* → *Maccari* (PIZZAGALLI 144). Redka priimkovna oblika *Mahorsic* → *Maccari* (prav tam), *Macorsich* → *Marcosini* (PIZZAGALLI 257) zahteva razlago v skladu s priimkovnimi oblikami na -šič.

Na Štajerskem so doma priimkovne oblike s forman-
tom -ko: *Mohorko*, *Mahorko*, *Mihorko*, *Mihurko* (ZSSP).

KOŠTIÁL 564 ugiba, ali sta iz našega hagonima tudi priimkovni obliki *Mogolič* in *Magolič* (Štajerska, Dolenjska), čemur ni moč pritrčiti brez zgodovinskega gradiva.

Priimkovne oblike *Mogorovic*, *Mogorovich*, *Mohorovich*, *Mohorovicic* (TS) so pretežno hrvatskega izvira.

Furlanske pa so priimkovne oblike *Macorati*, *Macoratti* (ZSSP LJ), *Macorini*, *Macarini* (SPZM Goriška).

Med hišnimi imeni v Benečiji naj omenimo *Macorigh* v Bardu in *Muhórovi*, *Mohorini*, *Muhoráči*, *Muhuréli* na Nadiškem (ZUANELLA).

V krajevnem imenoslovju je naš hagonim kar bogato zastopan. Začnimo pri oblikah s svetniškem pridevkom; najstarejše so gotovo oblike, ki ohranjajo ljudsko imensko obliko: dve naselji nosita ime *Šmohor* in sicer na skrajnem Zahodu Zilje (ATLAS 24/A1, nem. *Hermagor*) in *Šmôhor* pri Laškem (ATLAS 112/A2, KLS III, 199). Drugače, tako pravi KEBER, nosita dve cerkvi na Slovenskem (ko Unejec pravi »na Slovenskem«, moramo menda razumeti »v območju SRSlovenije«) ime po sv. Mohorju, šestnajst pa po sv. Mohorju in Fortunatu; medtem ko KLS I-IV o Fortunatu strogo molči, navaja ATLAS 130/A3 ime enega samega zaselka (oz. cerkve) po obeh svetnikih in sicer pri Savi. Isti ATLAS navaja še enajst imen zaselkov (v glavnem cerkva, pa čeprav je v kakem primeru ob cerkvi še kaka hiša) po vsi Sloveniji: 36/B3 pri Ravnah, 64/B3 pri Mislinji, 94/B3 pri Rogatu (KLS III, 376 pove, da je to naselje, ki se danes imenuje *Mále Ródne*, prej *Sv. Môhor*: ostrivec na imenu sprejmemo kot štajerski narečni pojav, če že ni napa-
ka), 97/B1 v Halozah prav ob hrvatski meji, 104/B1 pri Železnikih, 105/B3 na Osolniku pri Škofji Loki, 108/B3 pri Moravčah z razlago v KLS II, 99, da gre za cerkev in kmetijo pri Pôdstrani, 110/A2 na Trojanah, 112/A2 v Šmohorju pri Laškem (in naj ob tem primeru povem enkrat za vselej, da me učene rekonstrukcije krajevnih imen ob ljudskih imenih — to je *Sv. Mohor*: *Šmohor* — motijo, saj je naš mili narod gotovo izgovarjal vse po domače, preden so geografi in slavisti počeli svoje), 150/B1 pri Četežu in 154/B1 pri Krškem. S tem se nismo približali vsoti cerkva, ki jih deklarira KEBER, vendar si moremo misliti, da je nekaj teh cerkva tudi po mestih in jih zato ne moremo najti v ATLASU in KLS I-IV, ali pa jih te publikacije navajajo brez svetniškega prilastka.

Začnimo torej z imenom *Mohor*: to je ime vrha v Spodnji Komni (ATLAS 39/B3) in zaselkov na Pohorju (ATLAS B/3), v Savinjskih Alpah (ATLAS 61/A3), pri Kneži (ATLAS 101/B2) in pri Mokronogu (ATLAS 152/A1). Iz te hagonimske osnove brez sprememb osnovnih samoglasnikov je lahko izpeljati imena zaselkov in naselij, ki večkrat sovpadajo s priimkovnimi oblikami: *Mohoreče*, zaselek pri Dekamih (ATLAS 194/B3); *Mohorič*, ime petih zaselkov na Kozjaku (ATLAS 41/B1), pri Vojniku (91/A1), pri Železnikih (104/A1 in A2) in pri Idriji (142/B1); *Mohorini*, ime naselja pri Prvačini (ATLAS 140/B3, KLS I, 215) in zaselka pri Brestovici na Krasu (ATLAS 159/A2, KLS I, 303); *Mohôrje*, ime naselja pri Velikih Laščah (ATLAS 166/A2, KLS II, 421); *Mohorjeva bajta* pri Kranju (ATLAS 83/A3); *Mohorko*, ime zaselka pri Selnici (ATLAS 133/A1).

Bezljaj izvaja iz našega hagonima nekatera krajevna imena z osnovnim *a* v toničnem in atoničnem zlogu: *Do-*

lenji in *Gorenji Maharóvec* pri Šentjerneju (SVI II, 7 brez naglasa, naglas je v KLS II, 486, 496), *Maharovski potok* in *Maharovsko polje* (KLS prav tam) in še *Maharčka vas* pri Poljčanah (SVI prav tam, ATLAS in KLS 0), vendar nas pri vseh teh imenih Bezljaj opozarja na možno interferenco s slovenskim antroponimom *Mach* (o katerem sicer ne vemo prav veliko, ali je praslovanski ali je v žlahti s hagonimom Matevžem!). Toda prva domneva je kar obstojna, kakor hitro pritegnemo še ime zaselka, ki sovpada s priimkom: *Mahorko*, ime zaselka na avstrijski strani Slovenskih Goric (ATLAS 16/A2). Isto moramo domnevati ob imenih zaselkov *Mahar* in *Maher*, obe pri Idriji (ATLAS 123/B2 in B/1), ob vodnem imenu *Maharjev graben* pri Podpeči (ATLAS 146/A1, SVI 0) in ob imenu zaselka *Maharska vas* pri Poljčanah (ATLAS 93/B2): kdo ima prav, Bezljaj ali geografi? Osebnost ne morem odrekati zaupanja Bezljaju pa naj se geografi skličejo na nove avtoritete, če želijo. Ostane neizpodbitno dejstvo, da Slovenci ne znamo in nočemo pisati slovenskih krajevnih imen, da bi jih enkrat za vselej vsak Slovenec spoznal.

Hieronymus

Krščansko latinsko ime *Hierónymus* ponavlja helenistično grško ime *Ierónymos* ter je sestavljeno s pridevnikom *hierós* »svet« in samostalnikom *ónoma* »ime«, pomeni torej »sveto ime« in je očitno mistično ime. Cerkev praznuje 30. septembra sv. Hijeronima, cerkvenega očeta in prevajalca Vulgate, nadalje še 8. februarja in 20. julija sv. Hijeronima Emilijanija, 3. marca sv. Hijeronima iz Sesse, puščavnika, 30. junija sv. Hijeronima, škofa v Salamanki, 6. julija sv. Hijeronima, mučenca v Brescii, 22. julija sv. Hijeronima, škofa v Pavii, 1. avgusta sv. Hijeronima iz Vallombrese, 9. maja in 30. septembra betlehemskega duhovnika sv. Hijeronima ter 5. oktobra sv. Hijeronima, škofa v Niversu (TAGLIAVINI I, 240).

Češčenje sv. Hijeronima na Slovenskem izpričujejo posebno cerkvice na Notranjskem: GLONAR I, 475 našteva tri podružnice posvečene sv. Hijeronimu na Ivanjem Selu (ATLAS *Sv. Jeronim* 164/A2), na Nanosu (ATLAS *Sv. Jeronim* 162/A3) in na Petkovcu (ATLAS 144/B1 evidentira cerkev, a ne navaja imena); ATLAS prinaša še dvakrat ime zaselka (oz. cerkvice) *Sv. Jeronim* pri Knežaku (282/A3) in Vranskem (110/B1).

Slovenska imenska oblika *Jeronim* se pojavlja le kot ime naselja pri Mozirju (ATLAS 88/A3), sicer se pojavi tudi v metatetični obliki *Jeromen* (ZSSP LJ), z disimilacijo *m-n* → *m-l* *Jeromel* (ZSSP Štajerska, LJ), *Jeromelj* (ZSSP Štajerska), *Jeromolj* (ZSSP MB), *Jermolj* (ZSSP GO), *Jermol* (ZSSP Štajerska, LJ, GO, Tolmin; TS), zaselek *Jermol* pri Kneži (ATLAS 101/B3), *Jermou* in *Iermou* (TS), *Jeronel* (ZSSP Slovenj Gradec). Po izpadu zadnjega samoglasnika ob nastopu moderne vokalne redukcije sta se dva bližja nosnika zlija v enega: 1498 *Jerom Siuetz*, kmet v Merčah (KOS II, 217), *Jerom* (ZSSP LJ), zaselek *Jerom* pri Dolškem (ATLAS 128/B3), na Tržaškem *Ierom* za fašizma → *Gerolami* (PIZZAGALLI 138), *Jeron* (osebno ime, ZUANELLA TOP 1980, 7-8). Iz teh dveh imenskih osnov in iz prej navedene dvoizložne *Jermol*- so se razvile nadaljnje priimkovne oblike *Jermončič* (ZSSP Krško: toda ta osamela priimkovna oblika v tem kraju je lahko tudi iz imena Herman!), *Jerončič* (ZSSP MB, GO), *Jeroncig* (SPZM Srednje v dolini Arbeča), *Jeroncich* (TS), tu za fašizma *Ieronich* → *Geroni* (PIZZAGALLI 233), *Ieroncic* (SPZM Tržič), *Jeronovič* (ZSSP Tolmin); tu navajam ime naselja *Jeronišča*, it. *Je-*

bili po svoji nepremišljenosti ali naivnosti ali čem drugem zasvojiti celo vrsto svojih vrstnikov z blagom, ki bi njim nosilo dobiček, ostalim pa pogubo.

Mi, v kategoriji ostalih zamejskih Slovencev — naivni Slovenci, pa smo mislili, da smo imuni, da smo kategorija zase. Če smo že kdaj slišali za posamezne primere uporabe mamil med našo mladino, je bil odgovor na dlani: gre le za redke posameznike, ki so zašli v tujerodno družbo, gre le za tiste, ki nimajo »ta prave« družbe, ali za one, ki so sinovi narodnostno nezavednih družin... Sedaj, ko so se te naše teorije porušile, nas sprele-

MLADIKA

vseslovenska
družinska
revija

tava misel, da še niso delavni in poštenejši starši garancija, da bodo tudi otroci pametni in razsodni, da niso narodno zavedni starši garancija za zavedne sinove in hčere. Da torej tu le manjka še neka popkovina, ki bi mogla posredovati nekatere prvine.

Morda ji je ime vzgoja. Kakor rabljeno ping-pong žogico si jo podajajo starši in vzgojitelji. Veliko razprav gre na račun kompetence. Rešitev morda tiči v odgovoru na vprašanje, so res naša skrb dijaki, ali nas včasih zanese in so naša zanimanja bolj pri zadevah čim krajše zaposlitve s čim višjo plačo?

Menda bi bil že čas, da bi bilo naše slovenstvo zopet nekaj trdnejšega, nekaj moralno odpornejšega, nekaj takega, kar bi vlilo novih idealov tisti mladini, ki pravi, da idealov z razliko od prejšnjih generacij nima.

Naj se naše slovenstvo ne izkazuje le v prekomernem organiziranju prireditvev, za katere še publike ni dovolj v zimskih, s kulturno narodnozabavnostjo prenasičenih dnevih.

Poglobimo se kdaj vase in ugotavljajmo, če smo res storili vse, da bi nekateri naši mladi ne silili v pogubna izkustva. Zdi se, da vera ni dovolj dobra za vse, pa tudi nihče je ne vsiljuje.. Vsakdo ima pravico, da sam doraste svoji izbiri. Če pa so še potrebne druge »laične« vrednote, naj le ne prerastejo preveč v anarhijo misli, ciljev in namenov. Včasih bi morebiti tudi v demokratični vzgoji le bila na mestu stroga beseda, ki naj bi storila konec negotovosti in jasno prečrtala vsaj pot, ki je ne smemo začeti, če bi že ne znala pokazati tiste poti, ki je za nas najbolj koristna. Taka beseda bi razbila negotovost (tisto negotovost, ki hromi in šibi duha) in nudila morda mladim oporo v najhujših trenutkih. Tudi stroga beseda je lahko polna razumevanja in volje, da pomaga.

Predvsem nas taka beseda navaža na odrekanje. Na sicer nekaj zastarelega, kar spada bolj v nedeljsko šolo izpred enega stoletja, ki pa vendar tako značilno zaznamuje naš, današnji čas. »Kako naj ubogemu otroku odrečem lutko, če pa jo vsak dan ponujajo po televiziji?«, »Kako naj mu ne kupim motorčka, ko pa ga imajo že vsi njegovi sošolci?«

In naše odrekanje? Kdo bi se odrekel urici prijetnega oddiha, ko naše otroke zaziblje v strupeno omaro varuška televizija? Že v rosnih letih jih iz lastne sebičnosti silimo v svet nerealnosti in fiktivnega zadovoljstva, da bi si le priborili urico miru pred njihovimi vprašanji? In potem se čudimo, če segajo, ko odrastejo, po drugih stvareh, ki naj bi prinašale prav tako hitro zadovoljstvo in nemudno pozabo?

Prav gotovo ni mogoče v nekaj odstavkih poglobiti vzrokov in posledic, dovolj pa so te besede za razmislek. Zato razmislimo o bombardiranju informacij — pozitivnih, negativnih ali pa tudi zmedenih, ki vsak dan grabijo naše čute in čute naših otrok predvsem s televizijskega zaslona, pa tudi na vsakem koraku v naši potrošniški družbi. Morda bomo odkrili delček odgovora na vprašanje, zakaj naši mladi vedno pogosteje iščejo le lahke užitke, tudi v televizijskem menjavanju dragih avtomobilov, krasnih oblek, zakonskih in nezakonskih drugov in vsega kičaste-ga balasta, ki spada zraven.

SLOVARČEK

Knjiga

vezava (*knj. je broširana*, vezana v platno, v usnje)
platnica, platnice
ogel knjige (*platnice, lista*)
hrbet (*knjižni hrbti na polici*)
sešitek (*knjiga, razen platnic*)
sveženj listov (*če izpadajo iz knj.*)
obreza knjige (*kako je oblikovan rob sešitka, kako je knj. »obrezana«*)
zlata obreza, rdeča obreza (*pri molitvenikih ali posebnih izdajah*)
ščitni ovitek
zavih (*notranji del ščit. ovitka*)
tekst (*besedilo*) na zavihu
predstavitev knjige na zavihu
okrasni trak, zaznamni trak, zaznamovalni t.
premično zaznamovalno znamenje
spojni papir (*zlep sešitka in platnice*)
spojni list, predpapir (*isto kot prejšnje*)
varovalni list in varovalni naslov (*list pred naslovnim*)
naslovni list
naslovnna stran
glavni naslov
podnaslov
mednaslovi (*naslovi na posebnih straneh med tekstom*)
znak založbe (*ali ime založbe*)
posvetilo (*če pisec k. komu posveti*)
stran, knjižna stran
list
vrsta, vrstica
zrcalo stavka (*kar je popisane strani od roba do roba*)
zgornji rob, spodnji rob (*nepopisani del*)
notranji in zunanji rob (*nepopisani del*)
beli rob (*oznaka za katerikoli teh robov*)
zgib (*sredi med dvema listoma*)
predložek (*nepopisan del; ko se tekst začne niže od zrcala*)
številk strani
zvezdica ali asterisk (*za pripombe*)
pripomba (*pod črto*)
obrobica ali marginalija (*zapis ob robu*)
tiskovna pola (*16 strani ozir. 8 listov*)
označba pole (*tudi: norma*) (*ime pisca in naslov knjige pod črto*)
signatura (*številk pole pod črto*)
okrašena začetnica (*inicialka*)
odstavek, umik

ČASNIKAR DR. LEGIŠA NAGRAJEN

V Ljubljani so 22. maja podelili Tomiščeve nagrade za časnikarstvo. Odlikovan je bil tudi odgovorni urednik Novega lista in namestnik glavnega urednika časnikarskih oddaj RAI v Trstu dr. Drago Legiša. Kasneje je bil tudi ponovno izvoljen za člana vsedržavnega sveta italijanske časnikarske zbornice.

OGLEJ — LJUBLJANA

V Ogleju je do 15. oktobra na ogled arheološka razstava o zvezah med Oglejem in Ljubljano od prazgodovine do srednjega veka. 800 eksponatov je iz Mestnega muzeja v Ljubljani.

SLOVARČEK

◀ IIII stran 109

presledek (*med besedilom, med poglavji*)

razprto besedilo, razprti stavek (*enakomerni razmaki med črkami*) nagnjeni, poševni (*kurzivni*) stavek (*tisk*)

krepke, mast., črke

stolpec (*v čas., reviji: širina besedila, besedilo se vrsti v stolpcu ali več stolpcih*)

dvostolpčni stavek (*besedilo v dveh vzporednih stolpcih*)

leto izdaje

izvirnik (*original*)

prevod (*iz tujega jezika ali v tuj jezik*)

priredba (*skrajšana ali drugače prirejena izdaja, npr. za šolo, odlomki ipd.*)

izbor (*antologija, antološka izdaja: izbrana besedila enega ali več avtorjev*)

zbrano delo, zbrana dela (*opus, vsa dela nekega pisca*)

ponatis (*ponovna izdaja, 2., 3., itd. izdaja*)

natis (*prvi, drugi itd. natis neke knjige*)

rokopis (*na podlagi r. natisnejo knjigo*)

tipkopis (*na podlagi avtorjevega tipkopisa natisnejo knjigo*)

ščitni karton (*vanj vložijo knjigo za razpošiljanje; dragocene ali zajetne knj. hranimo v njih tudi na polici*)

tul, tulec (*kartonski ščitnik, ozek in dolg, za zaščito svitkov, dokumentov itd.*)

J. MODRU SOVRETOVA NAGRADA

Prof. Janko Moder je za življenjsko delo prejel Sovretovo nagrado in postal častni predsednik Društva slovenskih književnih prevajalcev.

SPOMENIK J. ALJAŽU

»Triglavski župnik« Jakob Aljaž bo ob 100-letnici prihoda na Dovje (tam je bil župnik 38 let) dobil 3 metre visok spomenik, ki ga je izdelal beograjski kipar Nebojša Mitrič. Slovesnost bo 27. avgusta na Dovjem.

18. GRAFIČNI BIENALE

Na 18. mednarodnem grafičnem bienalu v Ljubljani je razstavljenih 1.200 del. V obnovljenem Tivolskem gradu je dobil sedež Mednarodni grafični likovni center.

UMRL HERMAN VOGEL

Sredi maja je tragično preminil 48-letni pesnik in prevajalec Herman Vogel. Pokopali so ga 20. maja v rodni Mežici. Zadnjih 16 let je bil urednik pri mariborski založbi Obzorja. Izdal je 5 svojih pesniških zbirk, med prevodi pa je tudi nova izdaja Švejska.

KACINOVA SLOVNICA

Slovenska slovnica za Italijane, ki jo je napisal pok. prof. Anton Kacin, je pri Založništvu tržaškega tiska doživela zdaj 4. natis. Skupna naklada znaša 9.000 izvodov.

PESMARICA I. OTE

Skladatelj in pevovodja Ignacij Ota je pri Zvezi slovenskih kulturnih društev v Trstu izdal pesmarico za ženske zборе. Predstavili so jo 22. junija v Škedenju na koncertu ženskega zbora Ivan Grbec.

NOVI ČLANI SAZU

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je 18. maja izvolila novih 5 rednih, 7 dopisnih in 9 zunanjih dopisnih članov. Novi redni člani so jezikoslovec dr. Franc Jakopin, matematik dr. Josip Globevnik, naravoslovec dr. Janez Matjašič, pesnik Ciril Zlobec in medicinec dr. Vinko Kambič.

Na zboru so sklenili, da po izidu zadnjega zvezka Slovenskega biografskega leksikona ne izdajo dopolnilnih zvezkov, temveč začne SAZU takoj s čisto novo izdajo celotnega SBL. Novi slovenski pravopis je v tisku.

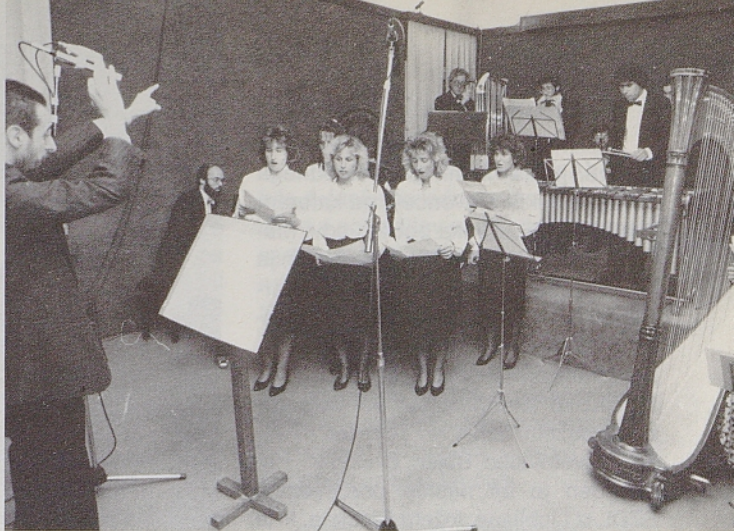
Umrl Jože Jurak

V torek, 11. julija, so v Novem mestu na Dolenjskem pokopali duhovnika Jožeta Juraka, župnika v Gabrjeh na Goriškem, glavnega urednika Katoliškega glasa in sodelavca goriške Mohorjeve družbe. Pogrebne obrede v novomeški kapiteljski cerkvi so opravili goriški nadškof Bommarco, škof Turk, ljubljanski pomožni škof Kvas in cela vrsta duhovnikov iz domovine in zamejstva. Jože Jurak se je rodil 26. decembra 1920 v Lendavi v Prekmurju, srednjo šolo je opravil v Novem mestu, kamor se je njegova družina preselila, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1944. Maja 1945 je odšel v begunstvo, nekaj časa je bil kaplan v Meranu v Italiji, nato je od 1948 do 1963 deloval med izseljenci v Argentini, odkoder se je vrnil v Evropo leta 1963 in bil od tedaj ves čas v Gorici. Njegova izguba, posebno na publicističnem polju, bo skoraj nenadomestljiva. Kako je bil med svojimi župljani v Gabrjeh priljubljen, pa je dokazal pogreb, na katerega so prišli s posebnim avtobusom. V cerkvi so se od njega poslovili nadškof Bommarco, škofov vikar Simčič in Branko Černic v imenu faranov. Ob odprtem grobu pa sta spregovorila še sovodenjski župan Primožič in predsednica SSO Marija Ferletič.

UMRL ODV. DI GIACOMO

V Trstu je umrl odv. Nino Di Giacomo. Svojo značilno usodo in svoje korenine (mati iz italijanske iredentistične družine, oče Jaklič od Sv. Ivana, vzgoja v italijanskem nacionalizmu, a postopno odkrivanje slovenstva) je raziskoval predvsem v romanu Gli Jurcev ex AU.

Vežilo Kosovelovim v Peterlinovi dvorani: pesnikova sestra Karmela (levo) in vokalno-instrumentalni ansambel Fabia Niedra (desno). — Spodaj: prof. Ubald Vrabec med nagovorom (levo) in skupina Gallus Consort (desno). — V sredini: igralka Radijskega odra Marjan Kravos in Matejka Peterlin recitirata v polno zasedeni dvorani.

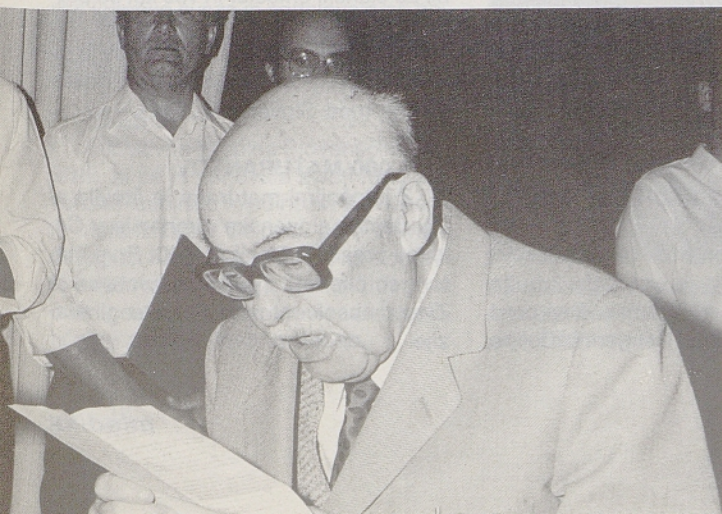
DSI zaključilo sezono

Ob koncu letošnje sezone je Društvo slovenskih izobražencev pripravilo vrsto srečanj, ki so pomenila sklep in tudi vrh ponedeljkovih kulturnih večerov v Peterlinovi dvorani. Zaradi pomanjkanja terminov so nekateri »večeri« bili pomaknjeni na druge dneve v tednu. Tako je bil v četrtek, 1. junija, gost večera mladi predsednik SKA v Buenos Airesu prof. Andrej Rot. V ponedeljek, 5. junija pa sta dr. Mirko Špacapan in Rafko Dolhar predstavila publikacijo, ki jo je ob 50-letnici smrti Lojzeta Bratuža izdala goriška Pokrajina. V četrtek, 6. junija, sta bila gosta v Peterlinovi dvorani Matjaž Šinkovec in Dimitrij Rupel iz Ljubljane, ki sta prikazala gledanje alternativnih slovenskih gibanj na evropsko združevanje.

Sezona se je končala v ponedeljek, 19. junija, s prvim umetniškim užitkom, ki so ga pripravili Slovenska prosveta, DSI in Deželni sedež RAI v Trstu. Večer z naslovom VEŽILO KOSOVELOVIM — in memoriam Tončka Kosovel je bil ves posvečen Kosovelovim: bratoma Srečku in Stanu, sestri Tončki,

ki je preminula januarja letos, in sestri Karmeli, ki se je v svoji visoki starosti udeležila večera in jo je občinstvo posebno toplo pozdravilo. Spored na besedila Srečka in Stana Kosovela so pripravili Moški zbor od Sv. Antona pod vodstvom Edija Raceta, Skupina Gallus Consort (Dina Slama, Miloš Pahor, Irena Pahor), recitatorja Radijskega odra Matejka Peterlin in Marjan Kravos

ter vokalno-instrumentalni ansambel, ki sta ga pripravila skladatelj Fabio Nieder in zborovodja Bogdan Kralj. Priložnostni nagovor je imel prof. Ubald Vrabec. Vse skladbe, ki jih je navdihnili poezija Kosovelovih, so bile izvirne in napisane za ta spominski večer. Pet pesmi je uglasbila Dina Slama, tri izredno moderne in učinkovite instrumentalne skladbe pa je zložil Fabio Nieder.

40 LET NSKS

V Slomškovem domu v Celovcu sta bila 18. junija občni zbor Narodnega sveta koroških Slovencev, na katerem je bil za predsednika potrjen odv. Matevž Grilc, in pa slavnostna akademija ob 40-letnici ustanovitve te krovne organizacije in ob 10-letnici smrti njegovega prvega predsednika, »očeta slovenske gimnazije« dr. Joška Tischlerja. Za Slovensko skupnost sta prinesla pozdrav deželni tajnik Ivo Jevnikar in deželni svetovalec Bojan Brezigar. Pomemben je bil nastop predsednika SZDL iz Ljubljane Jožeta Smoleta, ki je med drugim obžaloval krivice, ki jih je Tischlerju delala povojna matična politika po pravilu »Kdor ni z nami, je proti nam!«.

Ob teh obletnicah je izšel zajeten zbornik, ki ga je uredil prof. Jože Wakounig in nosi naslov Zvest domu, narodu in Bogu. To je obenem prikaz Tischlerjevega življenja in dela ter povojna zgodovina koroških Slovencev.

Večer pred akademijo so v »vrtu slovenskih kulturnikov« Goršetove galerije v Svečah odkrili Tischlerjev doprnski kip, ki ga je izdelal še rajni kipar Gorše.

20. TABOR PEVSKIH ZBOROV

V Šentvidu na Dolenjskem je na 20. taboru slovenskih pevskih zborov nastopilo več kot 300 skupin s skupno približno 8.000 pevci. Zastopano je bilo tudi zamejstvo. Slavnostni govornik je bil Ciril Zlobec.

TEOLOŠKA FAKULTETA

Teološka fakulteta, ki so jo leta 1951 izločili iz Ljubljanske univerze, je sklenila uradni sporazum o sodelovanju s Filozofsko fakulteto v Ljubljani. Protokol sta podpisala dr. Dušan Nečak za FF in dr. Rafko Valenčič za TF.

UMRL DR. F. JURIŠEVIČ

Konec maja je v bolnišnici v Izoli umrl kmetijski strokovnjak, filatelist in zbiratelj starih razglednic dr. Fran Juriševič. Rodil se je leta 1907 pri Sežanu. Uveljavil se je kot publicist, ki je med drugim sodeloval pri Primorskem dnevniku in Jadranskem koledarju. Med njegovimi štirimi knjigami je najbolj znana Primorska pošta skozi zgodovino.

B. TABAJ NAGRAJEN

Član dramske skupine Prosvetnega društva Štandrež Božidar Tabaj je med letošnjimi dobitniki Linhartove značke.

V zahvalo za duhovnike Albina Grmeka, Alberta Miklavca in Žarka Škerla, ki jih je Tomaj dal Slovencev v zamejstvu, je bilo v Tomaju somaševanje s tržaškim škofom Bellomijem. Po maši je sledil koncert domačega zbora in zbora iz Mačkolj, nato pa še obdarovanje tržaškega škofa.

O PLEČNIKU V MILANU

Že decembra lani je založba Cooperativa Universitaria del Politecnico (CLUP) v Milanu izdalo 91 strani dolg vodnik po Plečnikovi Ljubljani. Napisal ga je Sergio Polana z naslovom Lubiana — l'opera di Jože Plečnik.

UMRL PESNIK BRAZZODURO

Sredi maja je umrl v Pisi italijanski pesnik in esejist, po poklicu pa fizik Gino Brazzoduro. Rodil se je leta 1925 slovenski materi na Reki. Pred leti je začel sodelovati pri tržaški reviji Most, čisto pred kratkim pa je pripravil knjigo Kosovelovih pesmi v italijanščini.

POŽARNIK PREDSEDNIK SDZ

Na prvem rednem občnem zboru Slovenske demokratične zveze, ki je bil 24. junija v Mariboru, je bil izvoljen za novega predsednika psiholog dr. Hubert Požarnik. Dosedanji predsednik prof. Dimitrij Rupel je ostal v odboru, za podpredsednika sta bila izvoljena zaprti Janez Janša in Rajko Pirnat, prof. France Bučar pa ostaja predsednik sveta SDZ. Odboren je bil program, organizacija pa zdaj razpolaga tudi z lastnim, neodvisnim glasilom Demokracija. Med pozdravi, ki so jih prinesli predstavniki drugih novih zvez, SZDL, CK ZKS itd., je bil tudi pozdrav deželnega tajnika SSK I. Jevnikarja.

ZDRUŽENJE KNJIŽEVNIKOV PRIMORSKE

Skupina literarnih ustvarjalcev z obeh strani meje je osnovala Združenje književnikov Primorske. Prvi predsednik je prof. Boris Pangerc iz Doline.

TEHARSKI REŠENEC GOVORI

Tednik Mladina, ki je izšel 30. junija, prinaša med drugim intervju z dr. Tinetom Velikonjo iz Ljubljane. Kot 16-letnik je bil ta sin pisatelja Narteja Velikonje skupaj z leto mlajšim bratom vrnjen iz Vetrinja v Teharje. V razgovoru pripoveduje o umiku na Koroško, angleški predaji partizanom, trpljenju in pokolih v Teharjah, osvoboditvi dela mladoletnikov.

Že v prejšnjih številkah je Mladina, podobno pa tudi Tribuna, poročala o vetrinjskih žrtvah.

KULTURNI VESTI IZ KANADE

Slovensko gledališče v Torontu je za svojo 43. sezono naštudiralo Finžgarjevega Divjega lovca v režiji arh. Vilka Čakute. 22. aprila je bila premiera v dvorani Marije Pomagaj v Torontu, sledila je ponovitev v župniji Brezmadežne, jeseni pa sta na sporedu gostovanji v Hamiltonu in Montrealu.

Zbor in orkester Odmev Slovenije pa sta 30. aprila pripravila koncert verskih in ljudskih pesmi pri Brezmadežni. 20-članski orkester in več kot 50 pevcev je vodil kaplan Tomaž Mavrič. Nastopili so tudi otroci. Udeležencev je bilo okoli 500. S sporedom so nato gostovali še med Slovenci v ZDA.

1.000 MATURANTOV

Z letošnjimi maturami je število abiturientov slovenske gimnazije v Celovcu preseгло število 1.000. Prve mature so bile leta 1963. Osnovala se je Zveza absolventov slovenske gimnazije.

GORIŠKI NOVOMAŠNIK

V Ogleju je goriški nadškof p. Bommarco 25. junija posvetil edinega letošnjega goriškega novomašnika, po enajstih letih pa prvega slovenskega novomašnika goriške nadškofije Karla Bolčino. 25-letni duhovnik je zrasel v skavtski organizaciji, študije pa je opravil v Ljubljani in Vidmu. Veseli dogodek je privabil v starodavno baziliko množico slovenskih in drugih vernikov. Obredi in petje so potekali v italijanščini, slovenščini, latinščini in stari cerkveni slovanščini.

Na praznik sv. Petra in Pavla pa so bili na Sv. Gori, v Ljubljani in Mariboru posvečeni še ostali slovenski novomašniki: 3 iz koprke, 9 iz ljubljanske in 11 iz mariborske škofije ter 10 članov raznih redov, vsega skupaj torej letos 34 slovenskih novomašnikov.

UMRL KIPAR F. AHČIN

V Buenos Airesu je 21. junija umrl kipar France Ahčin. Rodil se je leta 1919 v Domžalah in tam, ter kasneje v Ljubljani, je imel pred meseci antološko razstavo. Izbrane eksponate je podaril slovenskim galerijam. Ahčin je študiral v Ljubljani in Florenci (med vojno), imel atelje v Rimu, nato pa je emigriral v Argentino, kjer je bil med ustanovnimi člani Slovenske kulturne akcije, na domu v Palomarju pa je imel kiparsko šolo. Vodil je industrijo keramike. Znani so njegovi reliefi za Debeljakov prevod Martina Fierra, a tudi religiozne in druge plastike.

UMRL SLAVIST B. MERHAR

24. junija je v Ljubljani umrl akademik, literarni zgodovinar prof. Boris Merhar. Rodil se je leta 1907 v Trstu, študiral pa v Ljubljani. Specialist je bil za slovensko ljudsko pesništvo, uredil pa je tudi Cankarjeve izbrane spise v desetih knjigah.

BOJKOT KMETOV

90 odstotkov slovenskih kmetov se je 29. junija odzvalo pozivu Slovenske kmečke zveze in sodelovalo pri bojkotu oddaje mleka predelovalcem in trgovcem, in to zaradi slabih cen.

KLEŠČE

Iniciativna skupina Slovenščina moj jezik, ki se je osnovala zlasti med slovensko katoliško mladino na Koroškem, je maja izdala v Celovcu prvo številko časopisa Klešče, ki posega na področje rabe slovenskega jezika, njegove pravilnosti, a tudi narodne zavesti s kritičnimi pogledi levo in desno.

UMRL PROTESTANTSKI TEOLOG MIHELČ

V mestu Dubeque v Iowi (ZDA) je 7. maja umrl 87-letni teolog, univerzitetni profesor in prezbitarijski pastor Jože Mihelič. Rodil se je v ZDA, otroštvo pa preživel pri sorodnikih v Ribnici. Izdal je več odmevnih študij, predvsem o stari zavezi.

SPRAVNA KOMEMORACIJA

Na pobudo nekaterih kulturnih delavcev in bivših partizanov, ki so na Žalah že posadili »lipo sprave«, je bila 27. junija izredno občutena komemoracija vrnjenih in pobitih domobrancev. Prisotni so bili tudi nekateri svojci pogrešanih, ki nimajo zaznamovanih grobov. Govorili so Stanislav Knep, Tone Pavček in Viktor Blažič.

Svet za kulturo pri SZDL je 29. junija nadaljeval razpravo o pobudi Slovenske demokratične zveze, da bi postavili spomenik žrtvam vojne, fašizma in stalinizma. Nastopila je tudi Spomenka Hribar, vendar zaradi razhajanj niso sprejeli »nobenega zaključka«.

M. KOŠUTA NAGRAJEN

Tržaški pesnik Miroslav Košuta je med letošnjimi dobitniki Levstikove nagrade, ki jo Mladinska knjiga podeljuje ustvarjalcem, ki se posvečajo otrokom in mladini. Ostali nagrajenci so Alenka Goljevšček, Manca Košir in slikar Zvonko Čoh.

SLOVENSKI »ZELENI«

V Mostecu so se 11. junija osnovali »Zeleni Slovenije«, kar je nova zveza v panorami slovenske alternative.

JUNIJSKA PROSLAVA V BUENOS AIRESU

V Slovenski hiši v Buenos Airesu je bila 4. junija osrednja »spominska proslava v počastitev padlih domobrancev in drugih protikomunističnih borcev ter ostalih žrtev komunistične revolucije v Sloveniji«. Kar 1.200 ljudi se je udeležilo zadušnice s petjem zbora Gallus, polaganja venca pred spomenik padlim, govora prvoborca in rešenca iz Teharij Ivana Korošca ter odrskega prikaza Marka Kremžarja v režiji Maksa Borštnika Izteka se čas.

UMRL ANTON DERMOTA

Na Dunaju je 22. junija umrl dolgoletni prvak dunajske opere Anton Dermota. 79-letni operni pevec, doma iz Kroke, je svojo življenjsko pot opisal v knjigi Tisoč in en večer. Na Dunaju je nastopil leta 1936. Najraje je izvajal Mozarta, a poustvaril je kakih 80 vlog. Zapustil je med drugim kakih 20 plošč. Pred leti je vodil izpopolnjevalni pevski tečaj tudi v Trstu, na radijskem sedežu. Tudi takrat ga je spremljala kot pianistka zvesta življenjska in umetniška spremljevalka, žena Hilda.

PRIMORSKA ZGODOVINA

V okviru Goriških srečanj je bila 21. maja v Novi Gorici obsežna okrogla miza o Primorski v letih 1945-47. Iz zamejstva sta bila pritegnjena mlajša zgodovinarja Milan Pahor in Nadja Maganja, ki sta med drugim opozorila na vzroke za slovensko politično diferenciacijo v Trstu in Gorici kmalu po vojni. Zborovanje je vodil zgodovinar Branko Marušič.

Ob 10. obletnici pobratenja med Bujami in Nabrežino so imeli 13. maja v občinski telovadnici v Nabrežini prisrčno srečanje s kulturnim sporedom. Na sliki: izmenjava pozdravov med županom Brezigarjem in predsednikom bujske občine Benoličem.

IZ SLOVENSKE PUBLICISTIKE

TEMELJNA LISTINA SLOVENIJE 1989

Po znani **Majniški deklaraciji** (glej prejšnjo št. Mladike) je Soc. zveza del. ljudstva izdelala **Temeljno listino**. V čem so razlike, najbolje povedo odlomki iz izjav nekaterih vidnih »alternativcev« v Sloveniji.

Napoved:

LJUBLJANA, 28. junija — Republiška konferenca SZDL Slovenije je na včerajšnji seji uskladila in sprejela **Temeljno listino Slovenije 1989**.

Zbiranje soglasij državljanov naj bi predvidoma zaključili do letošnjega 20. julija.

Franco Juri:

»S stališča skupnega strateškega cilja mora biti taka lista sprejemljiva za vse in ne more vsebovati ideoloških predznakov, kot sta socializem in samoupravljanje, ker ta lista predvsem predpostavlja boj in skupno angažiranje za demokracijo. V demokraciji pa bomo odločali, ali bomo živeli v socializmu ali ne bomo.«

Ivan Urbančič:

»RAZLIKA MED MAJNIŠKO DEKLARACIJO 1989 IN TEMELJNO LISTINO SLOVENIJE 1989«

Razlika med Deklaracijo in Listino je kljub stičnim točkam in podobnosti zelo velika. Lahko bi rekli, da nekako ustreza razliki med uradno in alternativno ali opozicijsko politiko na Slovenskem.

4. Temeljna lista se obrača na državljane Socialistične republike Slovenije. Država z »zagotovljeno vladavino dela« — realnim socializmom — podreja narod socializmu. Težišče nacije je zato premaknjeno v ta socializem. Majniška deklaracija pa dejansko odpira alternativno zgodovinsko politično perspektivo Slovencev kot naroda. Težišče in stališče te perspektive je in edino tudi mora biti umeščeno v njem samem kot politični eniteti.

5. Majniška deklaracija izhaja iz duha bistvenega razločka med narodom

v eksistencialnem smislu in državo. Z njo se odločamo za odprto perspektivo države slovenskega naroda, ki kot demokracija zagotavlja vsem v njej živečim državljanom — tudi Neslovenecem kot manjšinam — vse pravice, dolžnosti in svoboščine, kakor je to v demokracijah normalno. Temeljna lista pa se preveč ozira na dve državi, Slovenijo in Jugoslavijo, kar zamegljuje ostri perspektive.

6. Temeljna lista tudi ne pove, čemu se pravzaprav pojavlja. Sama v sebi je nekako neutemeljena. Zakaj nam je Slovenecem prav zdaj potrebna takšna lista? Majniška deklaracija 1989 pa jasno pove, zakaj se pojavlja in kaj hoče: da Slovenci izrazimo svojo politično voljo zaradi stanja, v katerem smo.

Majnska deklaracija je konciznejša in jasnejša pri svojem odpiranju trajne perspektive politične eksistence slovenskega naroda.

Delo, 1.VII.1989

Dimitrij Rupel:

(navajamo eno od 6 točk)

»**Temeljna lista Slovenije 1989** je uradno sporočilo SZDL o nujnosti varovanja nekaterih pridobitev slovenske politike (pri čemer je govor o **vladavini dela, o samoupravnem socializmu in o pristajanju na sožitje v Jugoslaviji, »kjer bodo zahteve te listine v celoti upoštovane«**). Majniška deklaracija 1989 Temeljni listini seveda ne nasprotuje v točkah, kjer je govor o pluralizmu, o človekovih pravicah itn., vendar se bistveno razlikuje od nje, ko ne pristaja na vnaprejšnje in ideološke okvire, kot so »vladavina dela«, »samoupravni socializem«, Jugoslavija po slovenski podobi itn. Majniška deklaracija vztraja pri **suvereni državnosti slovenskega naroda**, iz katere izhaja temeljna »negotovost« glede notranje ureditve in mednarodnih povezav Slovenije: o teh rečeh naj bi odločal sam slovenski narod! Iz povedanega izhaja, da je razlika med Majniško deklaracijo in Temeljno listino v bistvu razlika med slovensko **uradno politiko** in slovensko **demokracijsko alternativo**. Dekla-

racija je usmerjena v prihodnost, lista na potrjuje status quo!«

Delo, 1.VII.1989

Braco Rotar, Jože Školč, F. Juri: (iz skupne izjave) (navajamo tri točke od desetih)

1. na seji RK SZDL 27.6.1989 je bila lista predstavljena kot fait accompli, ne pa kot predmet obravnave. Naši predstavniki so sicer skušali doseči spremembe besedila, vendar zaradi pozne ure, ko je bilo mogoče izglasovanje listine le še preprečiti, ni pa bilo več mogoče z argumentirano razpravo spreminjati besedila, nismo nasprotovali sprejetju.

5. Slovenija pri zelo velikem delu zahodnega javnega mnenja za izjemo v t.i. komunističnih državah velja za edino družbo »komunističnega sveta«, ki se totalitarizmu realnega socializma ne upira predvsem v imenu etnične samostojnosti, ampak v prvi vrsti v imenu demokracije (gl. npr. karto Vzhodne Evrope, objavljeno v zadnji majski številki franc. revije — Le Nouvel Observateur«); dikcija Temeljne listine Slovenije 1989 pa to podoba, ki zaenkrat še ustreza resničnosti, zamegljuje.

9. Podpisovanje prepuščamo individualnim odločitvam svojih članov. Obžalujemo pa, da je državljanom Slovenije v teh tveganih časih in v očitni časovni stiski predložen tako nedodelan dokument.

SLOVENSKA REVOLUCIONARNA ALTERNATIVA

V beograjskem časopisu »Borba« napada član CK ZK Srbije vodstvo ZK Slovenije, češ da se bojuje za prevlado manjšine nad večino s svojim nacionalistično-partikularističnim konceptom konsenzne demokracije proti demokratičnemu centralizmu ZKJ. Slovenski koncept imenuje — proticivilizacijski. Članek nazorno izpostavi bistvo nesoglasja med slovenskim partijskim vodstvom in ZKJ.

Meje med »levim« in »desnim« v komunističnem gibanju so preveč jasno začrtane, da bi nam kdo, kot na primer vodstvo ZK Slovenije, lahko ponudil oportunistično-separatističen koncept demokracije in organizacije družbe kot revolucionarno alternativo.

»Partijska desnica« v ZK Slovenije je izkoristila trenutek samokritike ZKJ in razvila svojo idejno zastavo, pod katero skuša priklicati vse, ki želijo ZKJ potisniti s političnega prizorišča in vzpostaviti »demokracijo« brez ZKJ.

»Partijska desnica« v ZK Slovenije je zavrnila koncept organiziranja ZKJ po načelu demokratičnega centralizma in predlagala nov oportunistično-reformističen koncept. Načelu demokratičnega centralizma je postavila nasproti nacionalistično-partikularističen koncept in konsenzno demokracijo. Republiške organizacije naj bi bile po tem

centralizma kot temelj za oblikovanje te odgovornosti. Odgovornost delov pred celoto pomeni spoštovanje volje in mnenje večine glede na obnašanje manjšine.

Alternative za demokratični centralizem ni.

Koncept demokracije, ki ga ponuja vodstvo ZK Slovenije, je po svojem bistvu proticivilizacijski.

Dr. Petar Mandič

Delo, 29.VI.1989 (po Borbi)

KAKŠNA NAJ BO NOVA JUGOSLAVIJA (kot jo želi Branko Greganović)

Pogledi na sedanost in prihodnost Jugoslavije, kakor jih je izpostavil najvidnejši predstavnik mladine Jugoslavije, bivši predsednik ZSMJ, Branko Greganović. (Kot vemo je Greganović podal ostavko na svoj položaj iz protesta zaradi znanega protislovenskega izpada na seji zvezne ml. konference.)

Naj kar na začetku zapišem, da se nikoli nisem in se nikoli tudi ne bom zavzemal za nekaj, kar se v jugoslovanski dnevno-politični praksi imenuje »jugoslovanska sinteza«.

»Jugoslovanska sinteza« je dejansko zadnji up socrealistične države. Če ji še ta zadnja priložnost propade, se kaj lahko zgodi, da poseže po nasilju. Druga, blažja varianta je transformacija jugoslovanskega enopartijskega modela v šest enopartijskih sistemov. Človek ne ve več, kaj je huje. Edino rešitev vidim v demokraciji kot jugoslovanskem projektu. Šele na tem mestu pa se soočimo s ključnim vprašanjem: ali je demokracija kot jugoslovanski projekt sploh mogoča?

Vse manj nas je, ki na to vprašanje odgovarjajo pritrdilno. Obremenjeni, največkrat popolnoma upravičeno, z izkušnjami iz preteklosti, o Jugoslaviji še vedno razmišljamo kot o združenih fevdalnih posestvih. Temu je potrebno dodati še zgodnice, da je za demokracijo potrebna višja stopnja razvitosti, da nimamo parlamentarne tradicije..., s čimer se izredno uspešno pred kritiko varuje glavni generator jugoslovanske krize: ideološki dogmatizem.

Jugoslavija, kakršno bi morala vzpostaviti nova Ustava, mora biti:

— garant svobode, ne oblasti;

— garant svobode vseh, ne oblasti nekaterih, ne glede na to, kakšne zgo-

Fotografski natečaj

Uredniški odbor MLADIKE razpisuje natečaj za fotografije (po možnosti črno-bele) za naslednjo stran revije. Namen natečaja je odkrivati nove talente. Tematika ni obvezna, vendar naj ustreza značaju revije (narava, okolje, letni časi, etnografija, naši spomeniki, naši prazniki).

Nagradni sklad predvideva:
100.000 lir nagrade za prvo mesto,
50.000 lir nagrade za drugo mesto
in več odkupnih nagrad po 30.000 lir.

Oblika izdelka naj odgovarja prostoru, ki je odmerjen sliki na naslovni strani MLADIKE.

Izdelke (**največ tri za vsakega udeleženca**) naj prijavitelci pošljejo na naslov: MLADIKA, »Fotografski natečaj 1989«, ul. Donizetti, 3 - 34133 TRST-TRIESTE, **do 31. decembra 1989.**

Izdelke bo ocenila komisija, ki jo sestavljajo Marjan Jevnikar, Marjan Slokar, Edi Žerjal in Sergij Pahor.

dovinske naloge bi tem »nekaterim« lahko pripisali;

— država skupščinske demokracije, vladavine zakonov, ne posameznikov, v kateri posameznik odgovarja pred zakonom in po zakonu in pred nikomer drugim;

— družba, ki se ji ni treba več legitimirati s termini »zgodovinsko upravičeno«, »dobro«, »pravično«..., ker se legitimirata z rezultati svoje učinkovitosti in odprtosti svobodam.

Štirje osnovni postulati takšne Jugoslavije so:

1. Spoštovanje in zaščita človekovih pravic in temeljnih svoboščin;

2. Legalizacija in institucionalizacija družbenega, političnega in sindikalnega pluralizma;

3. Svobodne volitve — tajne, neposredne, splošne in periodične volitve;

4. Federalizem kot zgodovinski aksiom obstoja jugoslovanske skupnosti.

Branko Greganović
Teleks, 1.VII.1989

Podprite akcijo 10.000

konceptu popolnoma samostojne in neodvisne v odnosu do ZKJ. Delovale bi kot suverene partije, imele bi tudi pravico, da se obnašajo kot manjšina, ne da bi jim bilo treba izpolnjevati sklepe večine. Vodstvo ZK Slovenije razglašča demokratični centralizem za anahronizem, ki ne ustreza sodobnim tokovom demokratizacije ZKJ in predlaga, naj bi ga nedomestili ali kombinirali s konsenzno demokracijo. Institucionalizacija pravic manjšine naj bi bila največja demokratična vrednota, federalizacija ZKJ pa prvi pogoj za nadaljnji razvoj demokracije in uresničevanja nacionalne enakopravnosti in suverenosti.

Slovensko vodstvo, ki se bojuje proti morebitni nevarnosti pred prevlado večine nad manjšino, noče priznati, da se pravzaprav bojuje za prevlado manjšine nad večino.

Kako je mogoče institucionalizirati odgovornost ZK republik in pokrajin za uresničevanje enotne politike ZKJ, če je ignorirano načelo demokratičnega

Miran Košuta: Rapsodija v treh stavkih

Pred kratkim je prišel Miran Košuta, ki se je rodil 1960 v Trstu, do svoje prve leposlovne knjige **Rapsodija v treh stavkih**. Izšla je pri Založništvu tržaškega tiska v zbirki Leposlovje, glasbeni naslov pa je utemeljil z rapsodijo, ki je trodelna in sloni na ljudski snovnosti, kakor so v knjigi tri skupine novel in črtic. Košuta je namreč dovršil v Ljubljani slavistiko, v Benetkah pa še glasbeni konservatorij.

V knjigi je deset novel in črtic v treh razdelkih z glasbenimi naslovi, ki poudarjajo vsebinsko usmerjenost, natisnjene pa so tudi v treh črkovnih različicah. Prvi del je pomaknjen v preteklost in v mladostne spomine — jedro je vedno krivda, v drugem nastopajo kraški ljudje s svojimi življenjskimi problemi, v tretjem je odhod v mesto, ki ima spet svoje probleme.

V začetku je pripovedka o devinski Beli gospe, znana iz ljudskega izročila in literature. Košuta jo je podal na svojski način: zgodbo je zapisal leta 1607 devinski grof Rajmund VI. sam, kako je vrgel ženo z grajskega balkona, da se je spremenila v Belo gospo, se skesal in stopil v samostan; kako njegov zakon ni bil naraven, ker ga žena ni ljubila in ni bila nikoli njegova; kako se je med njegovo dolgo odsotnostjo shajala z nekim ribičem in kako jo je po vrnitvi posilil in odkril njeno nezvestobo.

Košuta posnema baročni slog z dolgimi stavki in latinskimi citati, z globoko grofovo ponižnostjo in iskrenim izpovedovanjem zgrešenega življenja. V tem je avtor prepričljiv, manj pa zadovoljuje grof sam, ker je preveč tradicionalno črn.

V to grofovo pripoved je vdela pisatelj sodobno, ne posebeno poglobljeno in izvirno zgodbo o profesorju, ki je odkril ta rokopis, in njegovi ženi, ki zapusti moža, ker je preveč zaposlen. Tako je pisatelj prikazal tudi dva načina ločitve: nekoč uboj, danes samo »grem«. In še nekaj imata skupnega: grof vrže na ženo na skali belo rjuho, profesor za ženo njeno belo poročno obleko — obe sta pokriti, izbrisani.

Ostali črtici sta zajeti iz otroških let. V prvi mu je žal, da je kot otrok iz objestnosti pomagal uničiti oreh na borjaču, v drugi vaški otroci niso sprejeli médse italijanske begunke, ampak so jo z divjimi kostanji ranili. Obe črtici sta zelo čustveni, pisatelju je kot Cankarju žal mladostnih grehov, čeprav so bili storjeni brez hudobije, nobeno izgovarjanje ga ne more pomiriti. Drugo črtico je vdela v sejo enega tistih odborov, »kjer se v kraljmatjaževsko dolgočasje razpravlja o tem, kaj bi bilo treba narediti, kako bi morali postopati, koga bi morali prepričati, kaj bi bilo nujno oživiti«.

Drugi del je najboljše in zajema vaško kraško in ribiško življenje. Tako opisuje ribolov z nekdanjimi ribiškiimi izrazi, s prodajo rib v Trstu in smrtjo starega ribiča. **Rekviem za tre in starko** je najboljši in prikazuje stalna razlaščenja in uničevanja kmečke zemlje. Starka Marija piše predsedniku, naj napravi avtocesta ovinek, da ne bo uni-

čila njenega vinograda, že isti dan pa vidi, da njenega vinograda ni več. Potem še spomin na nekdanje romanje s čolni in petjem na Barbano, trgatev z običaji in šalami in še osmica, brez katere ni kraške vasi.

V teh zgodbah se pretaka slovesno vaško življenje, polno in zdravo, tesno povezano z naravo in izročili. Ljudje so pridni in delavni, narava darežljiva, bujna in lepa v vseh dobah.

V zadnjem oddelku sta dve zgodbi, ki vsebinsko in oblikovno izstopata. V prvi se pisatelj Peter trudi, da bi napisal črtico v duhu novega poslanstva literature, konča pa v običajni naročeni črtici in v vsakdanjih težavah življenja.

Zadnja **Happy end?** (Srečni konec?) je nekak filmski scenarij o tržaškem nočnem življenju v terezijanski četrti z vrsto prostitutk. Junakinja je Sneguljčica (Ana Rajić iz Jugoslavije), ki je prišla v Trst, da bi si prislužila doto, njen fant pa je odšel v Nemčijo. V Trstu je čistila stranišča v železničarski menzi, dokler ni spoznala, da je večji zaslužek na cesti. Lepega dne je prišel ponjo fant, spretno mu je zakrila svoje tržaško življenje in zadovoljna sta se vrnila domov. Zgodba bi bila lahko pretresljiva, enkratna, če bi se bil pisatelj v to okolje poglobil in ga prikazal v vsej širini, krutosti, strahu in upanju, ustavil pa se je le na zunanjem videzu. Prostitutke in njihovi odjemalci so preveč klišejski, vedno enaki, brez misli in čustev, brez pravega življenja. Sneguljčica je samó avtomat, zbiralka denarja. Brez potrebe pa se je pisatelj v nekaterih prizorih preveč naturalistično razpisal.

Košuta je s to knjigo dokazal, da je nadarjen pripovednik, da ima smisel za zgodbo, za naravo in kmečko življenje, za narodno izročilo, a tudi za moderne mestne probleme. Pripovedovati zna dramatično napeto, živo in sveže, misli se prepletajo s čustvi. Pozna svetovno in domačo literaturo, z uspehom je prebiral Cankarja in Rebulo. Jezik je na splošno živ in prepleten s svežimi primerami ter narečnimi izrazi, ni pa dovolj izčiščen, ker je včasih zapleten in ker ne morejo njegovi kmečki ljudje uporabljati učenih tujk iz raznih jezikov.

Knjiga se dostojno uvršča v današnjo zamejsko literaturo, pomembno mesto pa ima tudi v celokupni slovenski literaturi.

Janko Messner: Živela (n)emčija!

Založbi Partizanska knjiga v Ljubljani in Drava v Celovcu sta leta 1988 izdali novo knjigo znanega koroškega pisatelja Janka Messnerja: **Živela nemčija!**

Messner, ki se je rodil 1921 v Dobu pri Pliberku, je bil nazadnje na Zvezni gimnaziji za Slovence prof. slovenščine, zdaj živi v pokoju v Celovcu. V slovensko literaturo je stopil leta 1971, ko so izšle pri mariborski Založbi Obzorja njegove **Skurne storije**, ki so mu takoj prinesle ugled in priznanja na vsem slovenskem kulturnem prostoru; nova,

razširjena izdaja je izšla leta 1975. Sledile so še tri knjige, o katerih smo sproti poročali na radiu in v Mladiki.

V novi knjigi je podnaslov Iz dnevnika od 14. 3. 1938 do 21. 1. 1941, ki nakazuje vsebino knjige. V spremni besedi pripoveduje, da je Hitlerjeva vojska vkorakala v Avstrijo 12. marca 1938, istega dne pa mu je dal brat Štefan, bogoslovec četrtega letnika v Celovcu, debel zvezek s trdimi platnicami in naročilom:

»Piši dnevnik, seveda potihem, kadarkoli se bo kaj zgodilo, kar se ti bo zdelo zapisa vredno. Prihajajo hudi časi, posebno za nas koroške Slovence... Zraven se boš pa tudi našega materinega jezika bolje naučil.«

Pisati ga je začel dva dni po nemški zasedbi, ko je bil v 3. gimnaziji v Marijanišču v Celovcu. Prejšnje popoldne so vdrli nacionalsocialisti v zavod in ga preiskali, zvečer pa so morali vsi dijaki na baklado v Hitlerjevo čast. Messnerja je takoj zaskrbelo, kaj bo s koroškimi Slovenci: »Skozi koliko stoletij so se trudili naši predniki za slovenski jezik in slovenskega duha, da se nam je vse to ohranilo. In zdaj naj bi se koroški Slovenci popolnoma izgubili? — Ne! Tega ne moremo dopustiti!«

In v dnevniku veliko pripoveduje o tem, kako je začel zbirati sošolce, vaška dekleta in fante in jih učiti knjižne slovenščine, istočasno pa jim je razlagal zgodovino koroških Slovencev. Zbirali so se pri njem na dijaškem stanovanju, v gostilnah in gozdovih, ker je bilo to delo nevarno, saj so tudi številni koroški Slovenci podlegli hitlerjevski propagandi. V ta namen so veliko prepevali, hodili na romanja, cerkvene prireditve in izlete.

Avgusta 1938 je šel z župnikom Murijem za teden dni na izlet v Ljubljano, kar je še bolj poživilo njegovo narodno zavest. O župniku Muriju je na široko spregovoril v Spremni besedi: »Izvor mojega prvotnega neizmernega zaupanja v Mater božjo je bil Ignac Muri, župnik v Gorenčah, moj inštruktor nemščine za sprejemni izpit v celovski gimnaziji, hkrati pa moj zvesti podpornik in koreniti oblikovalec moje narodne zavesti... Vsaka beseda iz ust tega grčavega gorenjskega narodnega svobodoljuba mi je bila sveta.« Pod njegovim vplivom je postal vnet častilec Mater božje in želel postati duhovnik. V nadaljevanju pa pripoveduje, kako je v vojski izgubil vero in pristal pri »Cardenalovi revoluciji ljubezni« v Managvi.

Že naslednje šolsko leto so se preselili v benediktinski samostan v Šenpalu v Labotski dolini, ker so hitlerjanci za-

sedli Marijanišče. Tu sta z bratom in dvema drugima stanovala v kmečki hiši, da sta se rešila omejevanja verske svobode in narodnega pritiska na Slovence. O počitnicah je delal doma in se vozil s kolesom po Koroški ter fotografiral. Z Murijem sta šla spet malo čez mejo. Še vneteje je delal med sošolci, vaškimi dekleti in fanti za narodno samozavest. Dnevnik je sklenil 21. januarja 1941 in ga zakopal doma v kleti, ker ga je GESTAPO strogo nadzirala. Zato se je v jeseni 1941 preselil v Celovec na gimnazijo, tu pa so ga zaradi zvez z OF mobilizirali in poslali v Francijo.

V dnevniku malo govori o šoli, kjer mu učenje ni delalo težav, čeprav so ga nekateri profesorji zaradi slovenske zavesti preganjali. Veliko govori o delovanju med mladino, o prireditvah, o bratovi novi maši 1939, o njegovem odhodu v vojsko, čeprav je bil duhovnik, o koroških proslavah plebiscita, o zasedbi Češke in tedanjih dogodkih.

Rad je imel dekleta, vendar se na nobeno ni hotel vezati. Veliko govori o pobožnosti do Marije in namenu, da postane duhovnik, čeprav mu je mati rekla, da ga ne bo nihče silil v ta poklic. Dne 16. januarja 1940 pa je zapisal: »Kdo pa ve, ali bom mogel postati duhovnik. Težko da, glavni vzroki oz. ovire so ti: duhovnik ima politično vezane roke, zaradi zdravja tudi ne vem, saj sem rahel na pljučih. In kar moram tudi upoštevati, je dejstvo, da sem "nevreden".«

Messnerjev Dnevnik je edini te vrste iz časov začetka nacistične vladavine na Koroškem. Nudi nam resnično podobo časa in krajev, v katerih se godi. Čeprav ga je pisal gimnazijec, je podajal razmere in kraje resno in zrelo, tudi ne preveč pesimistično, ker je bil prepričan, da je Hitler hudoben človek, hudobne ljudi pa prej ali slej Bog kaznuje. Treba je le prositi Boga, Mater božjo in slovanska apostola sv. Cirila in Metoda. In Messner je vneto molil in narodno prebujal mlajše sošolce in mladino v domači vasi in krajih, kjer je študiral.

Pripovedovanje je realistično in v lepem jeziku, kar dokazuje, kako se je Messner že v dijaških letih zanimal in izpopolnjeval v slovenščini. In še eno priznanje v Spremni besedi: čeprav je Messner prešel v komunizem, pravi: »Ali nekaj je vendarle še od mladih nog v glavi in v prsih: živi spomin, znamenja, ki jih je postavila Murijeva krščanska resničnost, skladnost njegovih besed in dejanj.«

Knjiga je bogato ilustrirana z avtorjevimi fotografijami domačih, študentov, krajev in spomenikov.

Mariza Perat: Zajček Uhaček se ne boji

V Pastirčkovi knjižnici v Gorici je izšla pred kratkim kot 8. knjiga zbirka pravljic Marize Perat **Zajček Uhaček se ne boji**. Avtorica se je rodila v Gorici in je po poklicu učiteljica in mladinska pisateljica. Že od dijaških let sodeluje v mladinski reviji Pastirček. Tukaj so štiri leta izhajali njeni **Goriški sprehodi**, ki so 1985 izšli v knjigi v Pastirčkovi knjižnici. Knjiga nudi splošno podobo Gorice v zgodovinskem in umetniškem pogledu in je prvi slovenski tovrstni vodič.

Tudi pravljice o Zajčku Uhačku je najprej napisala za Radio Trst A in so jih podajali kot »pravljice za dobro jutro«. V knjigi jih je 22 in v vseh je glavni junak Zajček Uhaček, ki je takó podoben šolarjem po svetu, da ga bodo mladi bralci vzljubili in se zanj bali, ko mu bo grozila lisica, ko

bo ležal bolan za influenco, ko ga bo bolel zob ali stresal mraz. Tudi Uhaček hodi v šolo in se nauči brati. Zgradi si hišico in prebira pravljice, večkrat pa vmes tudi zaspi in sanje ga odpeljejo v čudežno deželo, na Mars in severni tečaj. Najbolj pa se seveda boji lisice, ki je zvita in priliznjena, večkrat si že brusi zobe, da bi ga pojedla, toda Uhaček je prebrisan in jo zna prelisčiti in odnesti pete.

Ob Uhačku nastopajo še druge gozdne živali, vse ga imajo rade in se z njim pogovarjajo, medved pa mu tudi pomaga. Torej živahna, prikupna in poučna knjiga za otroke. Prirčno Uvodno besedo je napisala Ljuba Smotlak, s celostranskimi barvnimi slikami pa jo je opremila Danila Komjanc.

KNJIGE

*Zvest domu,
narodu in Bogu*

V nedeljo 18. junija je Narodni svet koroških Slovencev slavil 40. obletnico svojega delovanja in se spomnil 10. obletnice smrti svojega ustanovitelja pokojnega dr. Joška Tischlerja, prvega ravnatelja gimnazije za Slovence v Celovcu. Otroški pevski zbor iz Škocijana, mešani pevski zbor Jakobus Petelin Gallus in zbor Podjuna iz Pliberka ter govornika dr. Matevž Grilc in dr. Janko Zerzer so se spomnili dela in zaslug pokojnega.

Za to priložnost so izdali zajeten spominski zbornik pod naslovom: »ZVEST DOMU, NARODU in BOGU.« Vsi prispevki, ki jih je nad štirideset, nam strnjeno podajajo zgodovinsko sliko življenja koroških Slovencev, dežele, dela, trpljenja in zaslug pokojnega dr. Tischlerja, ki je pri vsem tem oblikovanju aktivno sodeloval. Spremna članka sta napisala avstrijski zvezni kancler dr. Franc Vranitzky in podkancler dr. Alois Mock. Poglavje do zloma nacizma je obdelal Tomaž Holmar, ki opisuje junaška dela požrtvovalnih mož in žena v poplebiscitni dobi, ko se je Tischler sicer še šolal, a se je vedno bolj aktivno vključeval v prosvetno delo, dokler ga ni zajelo nasilje nacizma, katerega osebna žrtev je postal njegov oče in nato še on sam, ko se je znašel v Hesselbergu na Bavarskem v taborišču.

Konec vojne v maju leta 1945 je postavil prof. Tischlerja pred velike odločitve in naloge. Najprej prizadevanje za vrnitev rojakov nazaj na Koroško, nato vključitev v novi tok dogodkov, ko je sprejel mesto v novi koroški deželni vladi in se lotil izdelave novega šolskega koncepta. Po zgledu švicarskega vzorca iz Graubündna, kjer živita dva naroda, naj bi se tudi na južnem Koroškem vsak učenec obvezno učil tudi jezika svojega soseda: Slovenec nemško in Nemec slovensko. Tischler je izdelal predlog, ki ga je koroška deželna vlada 3. oktobra 1945 soglasno sprejela in tako uvedla dvojezično šolo na južnem Koroškem.

Ta uvedba je dobila pečat ustavnega zakona. Odredba navaja teritorialni

obseg za 107 ljudskih šol v 23 občinah južne Koroške. Uvaja pa obenem obvezni pouk slovenščine tudi v glavnih in srednjih šolah t.j. v šolah, ki slede osnovni šoli na območju Celovca in Beljaka za tiste učence, ki prihajajo iz dvojezičnih šol. Odredba prav tako navaja učne knjige, ki jih bo treba sestaviti, in potrebo, da se izdela poseben učni načrt. Pri nameščanju učnega osebja na jezikovno mešanem ozemlju je treba slišati tudi mnenje zastopnika Slovencev v deželnem odboru. Vodilno in nadzorno osebje mora obvladati oba deželna jezika. Britanska zasedbena oblast je bila sicer pripravljena uvesti na področju južno od Drave samo slovenske in severno pa samo nemške šole. Temu načrtu se je uprla koroška deželna vlada. Ta šolska odredba je bila uspešna povsod tam, kjer so delovali zmožni, pripravljani in zavedni učitelji. Zavedne slovenske učitelje, ki so dosledno in vestno izvajali to dvojezično šolsko odredbo pa je prebivalstvo sprejemalo zelo različno, ponekod celo odklonilno, ker je le malo učencev bilo večjih slovenščine. Dolga leta potujčevanja in zadnja leta še naravnost preganjanje slovenščine je isto ponekod, tudi iz tradicionalno slovenskih krajev naravnost odtujilo. Težave so bile v tem:

- da ni bilo dovolj kvalificiranih in zavzetih učiteljev,
- da ni bilo dovolj primernih učnih knjig,
- da ni bilo dovolj zaščite in spodbude s strani šolskih oblasti,
- da je bilo premalo tolerance in medsebojnega spoštovanja.

Tako so nastali organizirani odpori staršev proti dvojezičnemu pouku in leta 1958 je od 12.774 učencev dvojezičnega ozemlja ostalo prijavljenih le še 2.176 t.j. kakih 17%.

Ko je 12. marca 1938 leta Avstrija bila priključena Nemčiji, je bilo ukinjenih 67 utrkvističnih dvojezičnih šol, po napadu na Jugoslavijo leta 1941 pa je sledila ukinitve vsake kulturne dejavnosti koroških Slovencev in razpustitev vseh slovenskih organizacij, nasilna selitev nad tisoč koroških Slovencev, sodni procesi, obsodbe in prepoved slovenske besede v cerkvi in javnosti. Koroška je doprinesla hude žrtve vse do konca vojne l. 1945, ko so končno 8. maja 1945 koroško zasedle angleške in

jugoslovanske vojaške enote. Tedaj se je začela diplomatska borba za bodočo usodo Koroške. Toda vsi so pozabili na Stalinovo zagotovilo, ki ga je dal zadnjemu predsedniku avstrijskega parlamenta v prvi republiki: »Zagotavljam Vam, da je Vaša skrb za neodvisnost, neokrnjenost in blagor Avstrije tudi moja skrb...« Koroški plebiscit l. 1920 pa je bil najmočnejši argument za ohranitev neokrnjenosti. Zaradi sporov v slovenskih vrstah je dr. Tischler izstopil iz prve deželne vlade, sledil je ideološki razcep in ločitev med pristaši OF in l. 1948 ustanovljenim Narodnim svetom Koroških Slovencev. O tem sta prispevala poučni analizi dr. Valentina Inzko in Janko Urank, ki razpravljata o rasti razvejanih organizacij in delu, ki so ga opravili v novem okviru. Novo politično predstavništvo **Narodni svet koroških Slovencev** je od l. 1948 pa do danes opravilo veliko kulturno in politično poslanstvo v službi in delu za koroške Slovence. Pod to streho so se zbrale in se še vedno zbirajo najbolj markantne osebnosti Koroške in vodijo razvejano narodno politiko in kulturo. Dr. Matevž Grilc, sedanji predsednik Narodnega sveta je opisal politično delo tega sveta, njegove uspehe in nastope pri deželnozborskih volitvah in prizadevanja državnega poslanca Karla Smoleta, člana predsedstva, ki je predložil zvezni vladi operativni koledar, o katerem tečejo sedaj razgovori. Predmet razprav so problemi: ustanovitev trgovske akademije, radia, televizije, otroški vrtci in gmotna podpora kulturnemu delu koroških Slovencev. Po uspešnem delu slovenske gimnazije v Celovcu, ki je začela z delom v jeseni leta 1957 s prvimi tremi razredi (leta 1963 je bila prva velika matura) so letos poslali v javnost že nad 1.000 maturantov. Ta ustanova je bila srce in duša prvega ravnatelja dr. Tischlerja, ki je dejansko njen oče. Spretno je vodil šolo 10 let in v ponos vsem koroškim Slovencem, njenemu ustanovitelju, prvega ravnatelju, vzgojitelju in vodji, ki je za svoje delo prejel najvišje državno odlikovanje »dvornega svetnika.« Njegova naslednika dr. Zabltnik in sedanji ravnatelj dr. Vospernik se s ponosom spominjata dela in uspehov svojega prednika. Dr. Tischlerjevo delo pa je veljalo tudi izobraževanju koroških deklet — bodočih gospodinj in mater. Za-

to je vestno spremljal delo šolskih sester na obeh gospodinjstvih šolah v Št. Petru pri Sv. Jakobu in v Št. Rupertu pri Velikovcu. Obe šoli imata javno priznanje in organizirata številne gospodinske tečaje.

O obnovi Krščanske kulturne zveze poročajo dr. Pavel Zablatnik, prof. Erik Prunč, župnik Lovro Kaselj in sedanji predsednik dr. Janko Zerzer. Vsi priznavajo, da je v ozadju te Kulturne zveze modra roka in usmerjevalec dr. Joško Tischler. Državni poslanec Karel Smolle pripisuje dr. Tischlerju tudi velik dar daljnovidnosti v političnih nastopih.

Slovinci potrebujejo močno in odločno politično voljo. Po velikih in številnih političnih peripetijah na Koroškem se je Narodni svet oprijel načela samostojne kandidature. Tako ima danes 4 podžupane in 2 mesti svetovalca, leta 1986 so slovenski kmetje Koroške dosegli 2 mandata na deželni ravni in svojega kandidata v parlament na Dunaju v volilni zvezi z Zeleno alternativo.

Spomine na delo in osebnost pokojnega dr. Tischlerja objavljajo še Janko Tolmajer, prof. Theodor Veiter v nemščini, univ. prof. Bogo Grafenauer in prof. Klemenčič, oba iz Ljubljane, celovški župan Guggenberger, šolske sestre, dr. Franc Zwitter obuja spomine na čase o skupnem delu do leta 1948, ko sta se politično razšla. Poznanstvo dr. Tischlerja pa je segalo tudi preko meje k nam na Primorsko. O tem piše prof. Maks Šah, ki se spominja izleta slovenskega učiteljskega iz Trsta na Koroško v režiji pokojnega dr. Tischlerja, njegovo udeležbo istega leta 1953 na taboru Slovenske prosvete na Repentabru in nastopa v Dragi I. 1972. Osebnostne spomine na srečanja je prispeval tudi ravnatelj gimnazije v Ravnah na Koroškem dr. Tone Sušnik, ki se spominja tesnih stikov, ki sta jih imeli obe gimnaziji z obeh strani meje.

V dokumentih na koncu zbornika sledi korespondenca z najrazličnejšimi osebnostmi in ustanovami in Tischlerjev življenjepis, pogovor ob 30 letnici Našega tednika izpod peresa Filipa Warascha. Skozi ves zbornik se vrste številne ilustracije raznih osebnosti. Ob koncu moram priznati, da se je Narodni svet koroških Slovencev ob svoji 40-letnici obstoja in 10-letnici smrti dr. Joška Tischlerja zares lepo oddolžil spominu svojega prvega predsednika in ustanovitelja.

Maks Šah

RAZSTAVE

Janez Boljka v Galeriji Tržaške knjigarne

Od 25. maja do 7. junija je bila v Galeriji Tržaške knjigarne razstava del znanega kiparja, grafika in slikarja Janeza Boljke. Boljka, rojen v Subotici leta 1931, je diplomiral na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, končal pa je študij na specialki za kiparstvo pri Karlu Putrihu in za slikarstvo pri Riku Debenjaku. Sam je takole povedal o sebi:

»Ustvarjam v ciklih, pri čemer se mi nekatere teme vlečejo skozi ves čas, recimo Ribničan, ki se ga bom znova intenzivneje lotil, dalje živalske pojavnosti. Vendar se v tehniki (razen izbora materiala in asemblažnih realizacij) ne spreminjam: pristajam predvsem na neposredno modeliranje.

Osebnostno sem navdušen predvsem za malo plastiko (materialne možnosti za razvijanje monumentalne so vedno manjše!), grafiko in tudi slikarstvo. Sicer pa pogledjmo nekatere vidne tuje ustvarjalce: kiparskemu delu Italijana Marinija je njegovo slikarstvo tako rekoč enakovredno. Isto velja recimo za naša brata Kralja, se pravi za preteklo obdobje, ki je tudi sicer (v zgodovini) poznalo celovite umetniške osebnosti.«

Umetnik dalje poudarja, da je zagovornik humanističnega sporočila, slogovno pa ga kritiki uvrščajo med novodobne nadrealiste.

Na razstavi v Galeriji Tržaške knjigarne prevzemajo našo pozornost živali iz bron, male plastike, ki vzbujajo vtis moči in silovitosti. Zoran Kržišnik, avtor spremnega zapisa k razstavi, imenuje kipe »glorifikacija živega organiz-

ma«. Kritiki interpretira Boljkove živali kot simbol življenjske prvinskosti, moči, nagonov, skratka življenja, ki je kljub vsem katastrofam — te je Boljka upodobil v svojih grafikah — zmagovito.

Simbol bi pa ne bil to, ko bi nas že takoj ob prvem stiku ne navajal k misli o predstavljenih stvareh. Kako in zakaj je Boljka uspešen?

Prav gotovo imajo pri tem važnost živali same. Resnične so, in vendar delujejo magično, kot bi bile nosilke nečesa skrivnostnega; naboja, ki je sicer zatrt, a prodira na dan v dinamičnosti drže in masivnosti snovi, iz katere je kip izdelan. Nekaj agresivnega buta v nas, če se preveč približamo nosorogu. Podoben je oklepemu vozilu, ubijalskemu stroju, ki je pripravljen zasajati smrt. To je Boljka dosegel s posebnim postopkom sestavljanja in sklapljanja različnih delov, ki se sicer skladno povezujejo v celoto, tako da je končni vtis — vtis čudnega stvora v živalski podobi, a nekako obranjenega z oklepom. Zanimivo je, da je tudi v slovenski poeziji novejšega časa veliko živalskih likov, ki simbolizirajo moč in vztrajanje nasproti vesoljnim katastrofam ali človeški nemoči. Živali pa so tudi tisti neumljivi pol v naravi, s katerim se zaman spoprijemamo — vedno nam ostaja nekaj nepojasnjene, grozečega, nedopovedljivega. V naravi so silne živali, zveri, tisto, česar človek ne more premagati z golimi rokami. Vse mogoče si je izmislil za njihovo iztrebljanje, toda človek sam pred zverjo samo je zapisan pogubi. Zato ni čudno, da se te kolosalne živali ohranjajo tudi mimo atomske apokalipse. Seveda gre za umetniški jezik, ki se izraža s simboli, zato ga moramo tudi brati kot takega: življenjska sila, moč nagonov, prvinskost — to bo vztrajalo, ko se bodo vse naše formule izničile v praznovanju nesmisla.

Magda Jevnikar

Svet slovenskih organizacij
Zveza slovenske katoliške prosvete
Slovenska prosveta

Ubaldo Vrabc: Tolminski puntarji

Izvajajo: Consortium musicum,
Simfonični orkester Slovenske filharmonije,
solisti ljubljanske Opere

Gorica, 25. november 1989

Trst, 3. december 1989.

Ob lipi sprave

Točno ob petih popoldne so v torek, 27. junija 1989 na ljubljanskih Žalah ob »lipi sprave« zadoneli zvoki trobente, ob katerih je približno tisočpetstoglava množica zbrano prisluhnila uvodnim besedam žalne slovesnosti, ki jo bodo bodoče zgodovinske kronike gotovo omenjale: ta žalna slovesnost je bila namreč posvečena, kot je bilo magoče brati v vabilu, »tisočem naših sonarodnjakov, domobrancem, njihovim svojcem, somišljenikom in drugim, ki so bili v maju 1945 v Vetrinju na Koroškem izročeni našim oblastem in na svoji (naši in njihovi) zemlji mučeni in pobiti v imenu neomejene Moči, ki je s tem dejanjem prekršila temeljno etično načelo — človečnost.«

Podčrtati je treba dejstvo, da je bila v pojavnem času to prva, sicer ne uradna, pa vendarle javna počastitev pobitih domobrancev na tleh t.i. matične domovine. Vabilo nanjo smo brali ne le v »alternativnih«, ampak tudi v »uradnih« glasilih. Pobudo zanjo je dala skupina nekdanih borcev — partizanov, ki jim vest ni dala, da bi se sprijaznili z bremenom krivde, ki si jo je zmagovita stran nakopala v drugi svetovni vojni. Slednja je svoje ravnanje skušala zamočlati ali pa opravičiti s tem, da je na ramena nasprotnikov zvalila očiitek narodnega izdajstva. »Taka poenostavljenja bo treba temeljito revidirati«, je bilo med drugim rečeno med komemoracijo.

Razumljivo je, da se organizatorji žalne slovesnosti ob lipi sprave — nekdani partizani — poraženih in pobitih domobrancev niso spomnili zato, ker bi jim sedaj hoteli dati v vsem prav, ampak zaradi moralne prizadetosti ob tako brutalnem kršenju temeljne človeške pravice, pravice do življenja. Ob spominu na mrtve rojake, na mrtve ljudi, niti ne bi bilo okusno razpravljati o tem, kdo je imel prav, kdo ni. Poudarek ni bil na političnih ocenah in vrednotenju preteklih »usodnih odločitev« — tu še vedno obstajajo razlike, je bilo poudarjeno —, ampak na afirmaciji vrednot človečnosti, dialoške države, spoštovanja do mrtvih. Misli, ki so jih izrekli govorniki ob lipi sprave, in ki so jih podprli besedni ustvarjalci z umetniškim podajanjem, so bile zato v glavnem take, da bi jih lahko podpisali ne le preživeli predstavniki pobitih domobrancev, ampak sploh vsi ljudje, ki jim je človeško življenje nekaj svetega in nedotakljivega.

Posebno vzdušje tihe zbranosti in molitve so s svojo navzočnostjo ustvarile številne starejše žene, najbrž vdove in matere pobitih domobrancev, ki so po 44 le-

tih lahko prvič javno potočile solze v spomin na sinove in na može in jim prižgale skromno lučko na njihov simboličen grob.

Ves čas slovesnosti je iz bližnjih grozečih oblakov močno grmelo, nad pokopališčem pa se vendarle ni znilo. Na koncu je zadonela pesem Lipa, vsi prisotni pa smo umrle počastili z enominutnim molkom. Mnogi udeleženci so bili mnenja, da je manjkala edino molitev, posebno še z ozirom na dejstvo, da so bili domobranci v veliki večini verni katoličani. Zato se je toliko bolj občuteno kar spontano oglasila pesem K tebi želim, moj Bog, za njo pa še Marija skoz življenje.

Sledil je še krajši pogovor med udeleženci. Mnogi smo presenečeni stisnili roko nekaterim znancem iz Argentine.

Kot razglašen akord je naslednje jutro po tržaškem radiu odjeknila novica, da je pokopališka uprava ukazala, naj se lipa sprave odstrani. Seveda je lipo možno izruti in jo odstraniti. Tega, kar lipa predstavlja, pa ni mogoče izbrisati. Nekaterih pa očitno niti 44 let zgodovine ni ničesar naučilo.

žč

DOKUMENTI

Pismo slovenskih duhovnikov

Spoštovani

g. šolski skrbnik

g. prof. dr. Ottaviano Corbi

34139 TRST

ter v vednost,

g. šolskemu ministru — Rim

g. predsedniku drž. sveta šolsk. ministrstva — Rim

g. predstavniku šol s slovenskim učnim jezikom trž. pokr. — Trst

g. tržaškemu škofu — Trst

g. škofovemu vikarju za Slovence — Trst
tajništvu Italijanske Škofovske Konference — Rim

državnemu tajništvu v Vatikanu — Vatikan
tisku in radiu.

Spoštovani Gospod!

Letošnji zaključek pouka v tem šolskem letu 1988/1989, 10. junija, je tu na Tržaškem zelo neprijetno iznenadil večino slovenskih staršev, učencev, dijakov, katehetov, javnost. To pa zato, ker so nekateri ravnatelji šol, in to je prvič po nad dvestoletni tradiciji pri nas, prepovedali šolske maše. To se je zgodilo zadnji trenutek. Nekateri smo namreč zvedeli za prepoved šolskih maš šele 9. t.m. zvečer, medtem ko smo, v dogovoru s kateheti, kakor vedno, že bili na nedeljo prej oznanili v cerkvah zaključne šolske maše.

Ti ravnatelji so se namreč sklicevali na Vašo okrožnico števil. 3144/C27/SP/89, z dne 22.2.1989.

Najprej poudarjamo tole: Konkordat sta sklenili dve enakovredni in enakopravni strani, t.j. Italijanska Republika in Apostolski sedež za katoliško Cerkev (čl. 1).

Vi pa omenjate stalna izrecna vprašanja glede tega. Nič pa ne omenjate vprašanj s cerkvene strani, ki jih baje sploh ni; vsaj nam ni znano, da bi izražali želje po posebnih slovesnostih, še manj po kakih verskih obredih na šoli ali izven nje.

Nikjer pa ni zakonskega navodila, po katerem naj bi se spraševalo o veri ali neveri, niti o verski ali cerkveni pripadnosti, ne staršev ne otrok ne dijakov ali učencev. Še manj zakon govori o prepovedi obiska verskih obredov, koncertov ali cerkvenih umetnin.

Toda za šolske maše so nekatere šole, ne da bi znale razlikovati med šolskim veroukom in spoštovanjem vesti ter svobodne izbire ali dostojanstvom človekove osebe, zahtevale podpis staršev ali prošnjoo dijakov na zavodski svet za dovoljenje za šolske maše.

Po vsem tem, kar smo navedli, smatramo, da je prepoved šolskih maš:

— samovoljna;

— sad nesmiselnega strahu pred nasiljem nad starši in otroki, dijaki in učenci;

— tudi izraz nevednosti;

— strah pred soočanjem s kritično zahtevo Besede.

Res pa je ta prepoved šolskih maš tudi: — proti več kot dvestoletni tradiciji na naših šolah;

— proti črki in zlasti proti duhu novega konkordata, še posebej proti čl. 1 in 9, proti Dodatnemu protokolu pod 5, a, b, 1) 2). c;

— pravo nasilje nad vestjo staršev in otrok, učencev ter dijakov;

— ustvarja ločevanje med vernimi in neverujočimi dijaki in starši;

— ločuje med šolo in življenjem, za katero šola mladega človeka pripravlja;

— ustvarja nasilje nekaterih nad ogromno večino;

— ne dojema zgodovinskega razvoja narodov v naporu za svobodo;

— hušje od polpretekle dobe;

— vnaša zmedo med dijake, ki se niso odločili za šolski verouk in jih celo pušča brez alternative;

— kakofonija sredi ubranega, harmoničnega slavlja Besede mladih ljudi na šolskih mašnih slavljih;

— zavaja ljudi, češ da je verouk le informacija ali »obred«.

Zaradi vsega tega odločno poudarjamo, da se pravica do šolskih maš še naprej spoštuje povsod tam, kjer je za to ustaljena navada-tradicija, ki jo celo zakon potrjuje, t.j.

— ob začetku šolskega leta;

— za velikonočno slavlje šolarjev;

— ob zaključku šolskega leta in vse to med rednim šolskim urnikom.

S spoštovanjem.

Slovenska Duhovska Zveza v Trstu
(sledijo podpisi)

AGENCIJA ZA POMIRJENJE ŽIVCEV

ČUK na Kosovem polju

Gazi Mestan, 28. junija 1989

»Kam« me je vprašal miličnik na Fernetičih, ko sem mu pokazal pasaport: vprašanje, na katero bi lahko molčal, saj me nima pravice spraševati, kam grem.

Pa sem vseeno odgovoril: »Na Kosovo!«

»Pa ne na oni veliki miting?«

»Zakaj pa sredi milijona Srbov ne bi bil vsaj en Venet?« sem rekel.

»Kdo?«

»Venet! Ne veš, tovariš, da nas je Matej Bor, nekdanji pesnik, naredil za Venete?«

Carinik, južnjak, me je vprašal: »Kaj je tisto, kar nosiš tako zavito okrog palice? Sončnik?«

»Transparent!«

»Da se vrača doba transparentov? Pokaži!«

Pod nos sem mu razvil polo plavega papirja, čeznjo pa napis v rdečem KOSOVO JE SRBIJA: moja umetnina.

Moral je biti Srb, tisti carinik, ker mi je pomahnil z roko, naj grem, ko da je vsa Jugoslavija moja: ja, transparenti so se vračali tudi zanj.

No, brez tistega transparenta, brez tistega metrskega pasaporta, ne vem, če bi se bil sploh mogel prebiti do Kosovega polja. Saj še s transparentom sem neki trenutek tvegala, da jih dobim po glavi.

Cepec sem si pozabil odtrgati z zaviha suknjiča značko SLOVENIJA MOJA DEŽELA, pa je nekdo rekel:

»Kaj hoče tukaj ta Slovenec?«

»Venet sem!« sem rekel glasno.

»Kaj?«

»Venet! VENETIJA, MOJA DEŽELA bi moralo pisati tam. In bo tudi pisalo, ko bodo naredili novo serijo značk. V imenu zamejskih Venetov prihajam proslavljat z vami 600-letnico velike bitke. Živeli junaki, pretekli, sedanji in bodoči!«

Verjamete, da me je začelo kar vse povprek objemati? Venet iz dežele Evropske skupnosti, ki je prišel proslavljat junake kneza Lazarja! Pomislite: v znamenje počastitve so me dali prav pod tribuno, kjer je imel govoriti Milošević, med same velike glave! Jaz bi bil seveda rad zvedel, kje in kako in zakaj je bilo s tisto znamenito bitko 28. junija 1389: kje smo stali mi in kje Tur-

ki, kje Evropa in kje Islam, kje mi z Miloševićem in kje Kučan z njegovimi. A kaj, že je prigrmel helikopter, že je stopil na tribuno on, Pričakovani, Oboževani, Odrešiteljski.

»Mi smo Slobovi, Slobo je naš!« sem pognal skandiranje stotih in potem tisočev.

Kaj čudnega torej, da mi je bil omogočen kratek pomenek s samim Vodjem, po njegovem govoru?

»Lahko bi bil še uradnejši, Slobo!« sem rekel. »Pa tribuno bi si bil lahko postavil više kot 17 metrov! In namesto s helikopterjem bi se bil lahko pripeljal s tankom: takole do pol prsi ven iz stolpiča in z roko v pozdrav! Toda vsaj to si rekel, da bo Srbija posegla tudi po orožju, če bo treba. Gotovo ne po kosah in krampih, ne, Slobo?«

»Po orožju, ki se prilega junakom 20. stoletja!« je odvrnil.

»Pa da sploh nisi omenil tistih dveh milijonov Albancev: to! Tako se rešuje manjšinska problematika! Ampak da se vrnem k orožju. Poslušaj me, Slobo: naredi Srbiji atomsko bombo! Za krst in slobodu zlatu atomsko bombo!«

»Naš сосед Ceausescu je rekel, da bi jo Romunija lahko proizvedla.«

»Torej! Kakšnih dvajset znanstvenikov zapreš za kakšno leto na kakšen Goli otok, da iztuhajo, kar je treba, pa je! Bombo pa lahko preizkusiš tam nekje med Ljubljano in Zagrebom. Bo že osmodila tisti slovensko-hrvaški pluralizem ali kar že je!«

Mimo sta šla Veneta Drnovšek s svojimi pristriženimi brki in z njim Stanovnik s svojimi razpotegnjenimi, a oba nekam žalostna, skoraj mokra. Kaj bi z njima — rajši bi bil dobil za izmenjavo besed kakšnega arhiereja srbske pravoslavne Cerkve. Saj jaz nič ne verjamem, a Cerkev je le nekaka oblast v sencih. In sem stekel v samostan Gračanica prav takrat, ko se je neznanska množica valila od slovesne maše patriarha Germana. Nikoli nisem mislil, da so Srbi tako pobožni: to je bilo kot kakšen Lurd. No, tukaj sem imel manj sreče. V množici se mi je zmečkal transparent, patriarh mi je ušel, tudi kakšnega episkopa ni bilo, ostal mi je samo neki teolog, neki dr. Momčilo s priimkom seveda na -ić. Oba sva si medsebojno čestitala, kako sta si ob tej priliki dala roko Partija in Cerkev: ko da smo na neki poroki.

»Škoda, da niste pritegnili še Medjugorja!« sem rekel. »Z vsemi tistimi Italijani in Amerikanci vred!«

»Tisto je papeška Mati božja!« me je zavrnil dr. Momčilo na -ić. »In papež je hotel dati Kosovo Albaniji! Bil je fašist, tisti papež. Ta pa se ne ve, kaj je.«

»Jaz bi na vašem mestu tudi teologijo vključil v ta preporod, v katerega vas vodi veliki Slobo,« sem rekel.

»Ajde, da čujem!«

»Recimo: Kristusa bi proglasil za Srba, pa bi bilo! Veroizpoved pa spremenil na koncu takole: *In bo na koncu prišel sodit Albance, žive in mrtve. In srbskemu kraljestvu ne bo konca!*«

Teolog je ostal veselo zamišljen.

»Pa veš, dušica ti,« je rekel, »da bi takšna tema pozivila kakšne bodoče ekumensko srečanje?«

»Na vrhu morda ne,« sem pripomnil. »Pod vrhom pa.«

Ko sem odhajal, sem zvedel, da se je od tujih diplomatov udeležil proslave le turški veleposlanik. Je bilo torej narobe, da se je udeležil Čuk?

LISTNICA UPRAVE

S tokratno navedbo prijateljev Mladike in njihovih darov za tiskovni sklad bomo v letniku 1989 dosegli okroglo številko stotih dosedanjih darov. Število prejetih podpornih naročnin je nekoliko nižje, pa vendar razveseljivo blizu številu darov za tiskovni sklad. Naj tudi tokrat najprej navedemo podporne naročnike in nato še druge prijatelje naše revije.

PODPORNA NAROČNINA:

Z.K., 40.000 Lir

DAROV ZA TISKOVNI SKLAD MLADIKE:

Jakob Kandut 6.000 Lir, Anton Maver iz Švice 61.000 Lir, J.P. 11.000 Lir, Anton Lazar 6.000 Lir.

DAR V SPOMIN:

V spomin drage tete Marče Perot darujejo Sonja z družino, Erika in Rikij 40.000 Lir za tiskovni sklad Mladike.

Vsem se prisrčno zahvaljujemo!

**Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost**

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38
Telefon 040/54390

Dom in delavnica:

TRST, Ulica D. Chiesa, 91
Telefon 040/571326

POSEBNI POPUSTI!

OBIŠČITE NAS!

XXIV. ŠTUDIJSKI DNEVI »DRAGA 89«

PARK FINŽGARJEVEGA DOMA NA OPČINAH - NARODNA ULICA 89

Petek, 1. septembra, ob 17.30: O PROBLEMIH IN REŠITVAH
V MULTIKULTURNIH DRUŽBAH

Sobota, 2. septembra, ob 16.00: MANJŠINA — ŽRTEV
IDEOLOŠKIH BOJEV?

Nedelja, 3. septembra, ob 10.30: VIZIJE IN MEJE NARODNE SPRAVE
ob 16.00: SLOVENIJA MED EVROPO
IN BALKANOM

Nedeljska služba božja ob 9. uri na prostem.

**POSUJILNICA
OPČINE**

**CASSA
RURALE**

OPICINA

vse bančne
usluge
in storitve

- neprekinjena blagajna
- Bancomat
- Bankamericard Visa
- investicijski sklad Aureo
- menjalnica
- vse vrste posojil in vlog
- poslovanje z inozemstvom

urnik:

ponedeljek - petek
08.20 - 13.00
14.20 - 15.40

v nedeljo
10.00 - 12.00

34016 OPČINE - Bazoviška ul. 2
Tel. 040/212494

